

MARKANT

ALL INCLUSIVE

RE-CREATIE VAN ZORG EN SAMENLEVING

Nascholingskalender

De gehandicaptenzorg verandert, jouw passie voor het vak niet.

Als professional in de gehandicaptenzorg stroop je elke dag je mouwen op voor het welzijn en de eigen regie van je cliënten. Maar complexe casuïstiek vraagt soms om nieuwe inzichten. Onze praktijkgerichte nascholingen bieden je actuele kennis en direct toepasbare handvatten. Zo ondersteunen we jouw vakmanschap, zodat jij kunt blijven doen waar je goed in bent: de allerbeste zorg bieden.

LVB in de GGZ

Herken de beperking en voorkom overvraging

Driedaagse cursus | start 23 september

Ethiek in de langdurige zorg

Handvatten bij complexe morele dilemma's.

Eendaagse cursus | 2 oktober

Verslaving bij mensen met een LVB

Handvatten voor effectieve verslavingszorg bij een LVB

Tweedaagse cursus | 6 en 13 november

Leefstijl bij mensen met een verstandelijke beperking

Samen stap voor stap naar een gezonde leefstijl.

Tweedaagse cursus | 3 en 4 december

Autisme en LVB

Handvatten voor passende structuur en communicatie.

Tweedaagse cursus | 4 en 11 december

Wzd-functionaris in de gehandicaptenzorg

Regie en zorgvuldigheid bij onvrijwillige zorg.

Achtdaagse opleiding | start 4 maart

Comorbiditeit bij autisme

Handvatten voor een passende diagnostiek en behandeling

Symposium | 9 maart

Kwaliteitsverpleegkundige

De brug tussen beleid en dagelijkse zorg.

Driedaagse cursus | start 6 okt of 11 maart

Lichaamsgericht werken

Handvatten voor non-verbale en fysieke interventies.

Tweedaagse cursus | 18 en 25 maart

Check alle nascholingen op medilex.nl

C O L L O F O N

MARKANT

vakblad voor de gehandicaptenzorg, wordt uitgegeven onder auspiciën van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN) in samenwerking met BSL Media & Learning, een handelsnaam van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature.

Redactie

hoofdredacteur JONATHAN Maas • eindredacteur RONELLA Bleijenburg
• redactieassistent JOSE Hoddenbagh
• art direction en vormgeving RODDY McMahon roddy.nl

Aan dit nummer werkten mee

auteurs GUSTAAF Bos, LUKA Doppen, BORIS van der Ham, ELLIS Jongerius, THEO van Uum, MARIKE van Weelden, AALTJE van Zweden

fotografen LISA van den Berg, ALEID Denier van der Gon, YASEMIN Demirözcän, GERRITJAN Huinink, JAN WILLEM Kaldenbach, SJAAK Langenberg, BEN Nienhuis, MARTINE Sprangers, FROUKJE Vernooij

illustratoren MIKE Huliselan, SPINVIS

Redactieadres

Postbus 413, 3500 AK Utrecht, tel. 06 5335 8421
e-mail: markant@vgn.nl

Adviesraad Markant

SASKIA Baas, MARJOLEIN Herps, MARIJN Krijger, ESTHER Liefers, ANTWAN van Ooijen, SOFIE Sergeant

Uitgeverij / Verantwoordelijke marktdeelnemer in de EU

BSL Media & Learning, Postbus 246, 3990 GA Houten
tel. 030 – 638 3838

Uitgever

LUCIENNE Bongers

A B O N N E M E N T E N

Abonnementen Markant verschijnt vier keer per jaar. Lidinstellingen van de VGN ontvangen Markant als onderdeel van hun lidmaatschap. Abonnementsprijs: € 109,00. Studenten ontvangen 35% korting. Het abonnement kan elk gewenst moment ingaan en wordt automatisch verlengd tenzij twee maanden voor de vervaldatum is opgezegd via het daarvoor bestemde formulier op www.bsl.nl/klantenservice. Als vakblad hanteren wij de opzegregels uit het verbintenissenrecht. We gaan ervan uit dat u het abonnement uit hoofde van uw beroep hebt afgesloten. Abonnementenadministratie: Bent u lid van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN), Postbus 413, 3500 AK Utrecht? Graag uw mutaties doorgeven aan de vereniging: info@vgn.nl. Voor overige abonnementen: Klantenservice BSL Media & Learning, Postbus 246, 3990 GA Houten. Telefoon: 030-6383736. Bij wijziging van de tennaamstelling en/of adres verzoeken wij u de adresdrager met de gewijzigde gegevens op te sturen naar de afdeling klantenservice of wijzigingen door te geven via het formulier op www.bsl.nl/klantenservice.

V O O R W A A R D E N

Op leveringen en diensten zijn de bij de Kamer van Koophandel gedeponeerde algemene voorwaarden van Springer Media B.V. van toepassing, tevens raadpleegbaar op www.bsl.nl. Het overnemen en vermenigvuldigen van de inhoud van dit tijdschrift, evenals het gebruik van deze uitgave voor tekst- en data-mining toepassingen of het gebruik in of ten behoeve van (training van) programma's die kunstmatige intelligentie (AI) toepassen, is slechts geoorloofd met bronvermelding en met schriftelijke toestemming van de uitgever. Bij het verlenen van toestemming tot publicatie in deze uitgave zijn de standaardpublicatievoorwaarden van Springer Media B.V. van toepassing, tenzij schriftelijk anders is overeengekomen. De standaardpublicatievoorwaarden voor tijdschriften kunnen bij de uitgever van deze uitgave worden opgevraagd.

www.bsl.nl • © 2026,
Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN)
ISSN 1384-6612

4 HOOFDREDACTIONEEL
Jonathan Maas

5 Ellis Jongerius

6 DAGBESTEDING
Lionel Plak

8 INTERVIEW
Babah Tarawally

12 Theo van Uum

13 Luka Doppen

14 REPORTAGE
Sjaak Langenberg en Rosé de Beer

18 MARKANTE AVOND
All inclusive

19 Marike van Weelden

20 REPORTAGE
Trojaanse paarden in de zorg

23 Gustaaf Bos

24 INTERVIEW
Mirjam Sterk

27 Benjamin van Zweden

28 GEPROMOVEERD
Aniek van Herwaarden

30 Boris van der Ham

31 HERSENSPINSEL
Spinvis

coverillustratie MIKE Huliselan

JONATHAN

‘Oprechte nieuwsgierigheid kan je verder brengen’

– leerde journalist Nasrah Habiballah ons vorige maand in het tv-programma *Zomergasten*.

Haar woorden hadden betrekking op een fragment uit de documentaire *Het innerlijk landschap*, waarin we een fascinerend moment zagen tussen een westerse dirigent en een Chinese operazangeres. Beide kampioenen in de klassieke muziek, maar met een totaal verschillende benadering. Andere ritmes, andere toonhoogtes, andere manier van zingen. De stem komt in het oosten bijvoorbeeld uit een ander deel van het hoofd, doceert de zangeres ons in het fragment. Hoe verbind je die verschillende culturen en tradities, zodat je kunt samenwerken en tot één uitvoering kunt komen?

Door elkaar te willen begrijpen. Door je te verdiepen.

Habiballah liet de tv-kijker twee mensen zien die moeite doen om zich in de ander in te leven. Toen Habiballah de documentaire voor het eerst in de Nederlandse bioscoop zag, zag ze helaas hoe het filmpubliek schamper lachte om de oosterse zangwijze, die in onze westerse oren misschien nogal schel en penetrant klinkt. Waarom kan iets dat anders is niet een verrijking zijn, in plaats van raar?

Deze vraag hangt eigenlijk boven ieder verhaal in dit nummer van *Markant*. Want: als we verschillen weten te overbruggen en drempels kunnen wegnemen - de drempels in ons hoofd, onze perceptie van de ander en de praktische drempels die mensen buitensluiten in de samenleving- komen we tot een andere, inclusievere maatschappij. Waar in alle mensen met hun talenten kunnen meedoen; ook als ze op een andere toonhoogte zitten.

Daarvoor moet de samenleving én ons zorgsysteem op de schop. Een complete *re-design*. Te beginnen bij onszelf, vanuit welke rol maar ook.

Dit nummer maakt de noodzaak invoelbaar, met prangende persoonlijke brieven (!) die er niet om liegen. Andere verhalen tonen creatieve voorbeelden hoe de *all inclusive*-samenleving wél zou kunnen. Verhalen die een voorzet geven, want we willen dat onze artikelen een middel zijn om door te denken en door te praten tijdens onze eerste *Markante Avond*, die we volgende maand organiseren op de Dutch Design Week in Eindhoven. Een eerste editie, geschikt voor honderd gasten, om uit te vinden hoe *Markant* meer kan zijn dan alleen een tijdschrift, in live interactie met onze lezers.

Zomergasten met Habiballah deed later op de avond opnieuw een beroep op begrip voor de ander. Pleitbezorger voor Palestijnse rechten Edward Said zagen we in een volgend fragment pogingen doen om zich vanuit ballingschap in de VS te verdiepen in het Joodse trauma van de Holocaust; en hoe dit relatie heeft met de situatie in het Midden-Oosten zoals die nu is – waarvan hij zelf slachtoffer is!

Uiterst complex en soms een weg vol hobbels, maar de wil om een ander te horen, te zien en te begrijpen in plaats van je van de ander af te keren, is de enige weg vooruit wanneer je

werkelijk met elkaar wilt samen leven.

JONATHAN Maas
Hoofdredacteur *Markant*

jmaas@vgn.nl

foto: ALFID Decker van der Goot

Beste samenleving,

Ik ben Ellis. Ik werk al meer dan achttien jaar bij de LFB en ik heb een lichte verstandelijke beperking. Ik schrijf je deze brief omdat ik denk dat je mij, en heel veel mensen zoals ik, nog niet goed ziet.

Weet je wat het gekke is? Vaak heb ik het gevoel dat ik nergens helemaal bij pas. Dat overkomt zoveel mensen met een licht verstandelijke beperking. We worden overschat, omdat je onze beperking niet ziet aan de buitenkant. En we worden onderschat, zodra iemand het label ‘verstandelijke beperking’ hoort. Allebei zorgt ervoor dat je niet meer naar de hele mens kijkt, maar alleen naar het stempel.

Ik vergelijk het wel eens met het servet en het tafellaken. Ik ben te groot voor het servet, want mensen denken al snel dat ik minder kan dan ik in werkelijkheid kan. Maar in het tafellaken verzuip ik juist, want de volle verantwoordelijkheid daarvan is dan weer te veel. Ik val er precies tussenin.

Ik zou het fijn vinden als je anders naar mij kijkt. En naar mensen met een licht verstandelijke beperking. Kijk eerst eens naar wat iemand wel kan, pas daarna naar wat iemand niet kan. Ook wij hebben talenten. En wij hebben kwaliteiten. Die worden nu nog te weinig gezien, en dat is zonde. Ook voor jou, want jij mist dat.

Wat ik nodig heb om gezien en gehoord te worden, is niet ingewikkeld. Ik heb kansen nodig. Ik heb mensen nodig die mij en mijn talenten echt zien. Ik heb vertrouwen nodig. En ik heb eerlijkheid nodig. Zeg gewoon wat wel en niet kan, in gewone taal, zodat ik ook echt kan meedenken en serieus genomen word.

Praat niet alleen over mensen met een beperking, maar praat mét ons. Vraag ons wat we nodig hebben of wat we ergens van vinden, in plaats van dat voor ons te bedenken. Vraag aan mij of ik iets zou willen doen, in plaats van voor mij te beslissen dat ik het niet kan. En heb geduld als iets voor mij ingewikkeld is, ook al is het voor jou heel simpel of normaal.

Zelf ben ik geen ster in netwerken, zeg ik eerlijk. En soms mis ik daardoor gelijkwaardig contact met mensen om me heen in het dagelijks leven. Erbij horen begint niet alleen op je werk, maar ook gewoon in je eigen straat. Maak eens een praatje met iemand waar je normaal niet mee praat. Laat iemand merken dat diegene er mag zijn.

Wat ik tegen je wil zeggen: durf het gewoon te proberen. Durf te vallen en weer op te staan, samen met ons. Ga met elkaar in gesprek, duidelijk en eerlijk.

Laten we samen op ontdekkingstocht gaan.

Ellis Jongerius,

Directeur LFB, de landelijke belangenorganisatie
dóór en vóór mensen met een verstandelijke beperking

Fotograaf Gerritjan Huinink kijkt voorbij dagbesteding als zorg-jargon. Hoe vullen mensen met en zonder beperking hun dag?

Elk jaar tekent beeldend kunstenaar **Lionel Plak** (46) de kaart van Nederland vol treinverbindingen en snelwegen, gewapend met Stabilo fineliners en een vergrootglas. Daar ligt zijn fascinatie: treinen, bussen, metro's, vliegtuigen en de schematische vervoersinformatie op stations en luchthavens. Hij werkt in de ateliers van Zij aan Zij (Amsterdam), Witte Olifant (Almere) en het Weeshuis (Monnickendam). Wanneer Lionel werk verkoopt, wordt dit gelijk verrekend met zijn Wajong-uitkering. Zijn werk hangt in de vaste collectie van Museum van de Geest.

TRIK BENN

Kan de Afrikaanse Ubuntu-filosofie, gericht op een sterke gemeenschap waar niemand buiten de boot valt, bijdragen aan een betere positie van mensen met een beperking in de Nederlandse samenleving? Schrijver en columnist Babah Tarawally weet: 'Ware menselijkheid ontstaat niet in isolatie, maar in relatie.'

OMDAT

WIJ ZIJN

tekst JONATHAN Maas

Tarawally werd in 1972 geboren in Sierra Leone. In 1995 moest hij vluchten. Vanwege een burgeroorlog in zijn land van herkomst kwam hij naar Nederland. Het land van kou en kleigrond. En met mensen die vooral op hun eigen ontwikkeling gericht zijn. Maar ook: waar je je dagelijkse bestaan zelf kunt inrichten zonder dat je hele familie continu aan de deur rammelt. Tarawally heeft nu wortels in beide continenten en schakelt tussen twee culturen: die van het westen, met focus op autonomie en individualisme, en Sierra Leone, waar alles om het collectief draait.

Hij publiceert in dagblad *Trouw* en schreef recent het boek *Ik ben geen mango, ik ben een mens*. Hierin verkent hij aan de hand van zijn levensverhaal de Ubuntu-filosofie, die in veel Afrikaanse landen wordt nageleefd. Ubuntu betekent: ik ben omdat wij zijn. Oftewel: 'Ons menszijn is verbonden met dat van anderen.' Deze filosofie is geen abstract gedachtegoed, Ubuntu is 'wat je doet en niet wat je denkt'. Wanneer het gaat om mensen die zorg nodig hebben, wordt dat al snel concreet.

'In veel Afrikaanse tradities is de zieke nooit alleen. Ziekte wordt gezien als een beweging die de hele gemeenschap raakt. Men komt samen; kookt, bidt, zingt, vertelt. De patiënt wordt gedragen door collectieve energie', schrijft Tarawally.

Het ontbrekende dorp

In een Utrechts café licht hij dit verder toe. 'In veel Afrikaanse landen zijn er geen instituten voor mensen met een beperking, de zorg vindt daar binnen de gemeenschap plaats', vertelt hij, nippend aan een vers gemaakte ijsthee met munt en gember. 'Hun bestaan is er afhankelijk van de empathie van de samenleving. Iedereen heeft een verantwoordelijkheid om iets voor hen te betekenen. Nederland heeft dat aan instituten overgelaten, en daardoor hebben veel mensen het idee dat het hun verantwoordelijkheid niet is. Nederland wil mensen die zorg nodig hebben wegstoppen zodat de rest van de samenleving geen last van hen heeft. Onder het motto: bescherming. Maar bescherming is vaak een vals argument. Er is angst dat mensen met een beperking net als ouderen

foto's YASEMIN Demirözcü

**BABAH
TARAWALLY**

is één van de sprekers op de allereerste
Markante Avond op 22 oktober, tijdens de
Dutch Design Week in Eindhoven.
(zie pagina 18)

met dementie een gevaar zijn voor de samenleving. Maar het lost vooral praktisch ongemak op, want wanneer ze verdwaald raken heeft niemand tijd om hen te helpen. Zorg is hier aan professionals overgedragen. In Sierra Leone helpen mensen elkaar gewoon in de samenleving.'

Het is een bekend adagium: *it takes a village to raise a child*. Veel Nederlandse gezinnen die een kind met een beperking hebben, staat het water tot aan de lippen. Zij moeten worden ontzorgd. Als het hele netwerk van familie, vrienden en buurtgenoten je daarbij assisteert, heb je vanzelf minder professionals en instellingen nodig, stelt Tarawally.

'Veel Nederlanders zijn empathisch genoeg om iets voor een ander te doen, maar zien er nu geen tijd en ruimte voor omdat iedereen zo'n druk leven heeft. De nabijheid van mensen is het beste medicijn. In Nederland vinden we optimalisatie van de eigen vrijheid erg belangrijk. Wanneer iemand een last is voor de familie, zoek je een instituut die de last van je overneemt. Maar we moeten accepteren dat je niet altijd je maximale vrijheid kunt hebben. Iets voor een ander doen, hoort bij het leven. We moeten beseffen dat we *interconnected* zijn.'

Samenlevingspunten en buddy's

'Mijn pleidooi is niet om het Nederlandse zorgsysteem af te schaffen', nuanceert hij, 'maar om een tussenvariant te zoeken, waarbij de samenleving meer individuele verantwoordelijkheid krijgt om iets voor een ander te doen. Ga experimenteren met maatregelen die voor een ander zorgen samenlevingsbreed stimuleren. Ik denk aan het uitreiken van "samenlevingspunten", waar een financiële vergoeding aan vasthangt. Zodat je minder kunt werken wanneer je iets maatschappelijks doet. Of: gratis entree voor jongeren voor festivals en culturele instellingen, wanneer je samenkomt met iemand met een beperking. Je wordt buddy van iemand, en hebt daar zelf voordeel van. Cynisch zou je kunnen denken: dan ga je mensen met een beperking gebruiken. Maar: so what? Geen probleem, want in het proces veranderen mensen. Je creëert een aanleiding waardoor relaties ontstaan. Toenadering wordt gezocht, en dat is waar het om gaat.' De overheid kan hierbij sturen. Ook dat is Ubuntu: 'In de politiek betekent Ubuntu dat besluiten niet worden genomen om de enkeling te verhogen maar om de gemeenschap te versterken.'

Tarawally wijst erop dat er in Afrika anders wordt gedacht over ziektes en beperkingen – en dat dit een ander fundament onder de samenleving legt. 'Bij ons in het westen hebben mensen een beperking of een ziekte: het is iets van het individu, iets autonooms. In Sierra Leone is de ziekte of beperking een collectieve zaak omdat iedereen onderdeel is van alles: van de natuur, van een familie- of bloedlijn. Daarmee is het ook een collectieve verantwoordelijkheid.'

Maar hoe schud je een systeem en een cultuur op dat decennialang is gevormd? Heel simpel, stelt Tarawally: door het te doen. En door klein te beginnen. 'Zeg hallo, nodig iemand uit voor een maaltijd, sluit je aan bij een buurtinitiatief', schrijft hij in zijn laatste boek. 'Wie een dorp kan bouwen, kan een

Babah Tarawally met een 'praatstok': een traditioneel communicatiemiddel dat door inheemse volken in Noord-Amerika en veel Afrikaanse landen werd gebruikt.

stad bouwen. Een land. Een wereld. Als we onze gewoontes niet opschudden, wordt samenleven stroef, zonder adem.'

Vertrouwen als medicijn

Een gewoonte waar we mee moeten breken, is het mijden van risico's en de juridische aansprakelijkheidstelling die veel persoonlijk initiatief in de kiem smoort. 'Het leven is risico nemen', zegt Tarawally. 'Zelfs mensen die gezond zijn, komen onder de bus. Zorgprofessionals zouden verantwoordelijkheden makkelijker moeten kunnen overdragen aan anderen die een stuk zorg willen overnemen. Wees niet bang dat hierbij fouten gemaakt kunnen worden. Ga uit van het goede van de mens, wantrouw niet. Vertrouwen is de ziel van samenwerking. Het hele Nederlandse systeem is helaas gebaseerd op wantrouwen. Maar de meeste mensen deugen, willen goed doen voor een ander en moeten daartoe gestimuleerd en geholpen worden. In veel Afrikaanse landen gaat het niet om hoe lang je leeft, maar hoe intensief je leeft; of je geniet van het leven. Hoe ouder hoe gelukkiger – geldt lang niet altijd. Je kunt ook een kort, mooi leven hebben.'

'We moeten gemeenschappelijke doelen creëren, waardoor we onszelf kunnen wegcijferen omdat alles wat we doen in dienst is van de wij', concludeert Tarawally. 'Als ik beter word en het collectief gaat erdoor achteruit, dan gaat er iets niet goed.' Ter geruststelling: dit betekent niet dat er geen ruimte meer is voor individualiteit. 'In het ontmoeten van elkaars anders-zijn schuilt ware menselijkheid', schrijft Tarawally in zijn boek. 'Niet in het opgeven van wie we zijn, maar in het erkennen van wat we samen kunnen worden.'

Ik ben geen mango, ik ben een mens is uitgegeven door uitgeverij Ten Have.

Geachte minister van Langdurige Zorg, geachte bestuursvoorzitter van de Nederlandse Zorgautoriteit en geachte bestuursvoorzitter van Zorginstituut Nederland,

Beste Mirjam Sterk, Geranne Engwirda en Mark Janssen,

Deze zomer liep ik met mijn kleinzoon terug naar huis uit het park. We hadden samen tegen een ronde bal geschopt en hollend met een eivormige bal tikkertje gespeeld, een eigen variant op American Football. Het was zo'n middag waarop de wereld even simpel lijkt. Tot vlak boven de stoep een vlinder krachteloos heen en weer fladderde, alsof hij twijfelde of hij nog een laatste poging moest wagen. Hij landde voor onze voeten, naast een platgetrapte kers die in de zon glom. 'Wat mooi. Zal ik hem aaien?', vroeg mijn kleinzoon met de ontwapenende ernst die alleen vierjarigen bezitten. 'Nee, een vlinder is geen poes', zei ik. 'Laat hem wat eten van de kers en opladen in de zon. Dan vliegt-ie straks weer vrolijk verder.' En inderdaad: even later koos hij opnieuw voor de lucht.

Deze zomer was het ook veertig jaar geleden dat het kabinet-Lubbers II de Commissie Structuur en Financiering Gezondheidszorg instelde. De commissie-Dekker, geleid door een oud-topman van Philips, kreeg de uitdagende opdracht om binnen een half jaar (!) te adviseren over het beteugelen van het zorgvolume én over een stelselherziening. Zeven maanden later lag het advies er. Het luidde een tijdperk in: gereguleerde marktwerking, een project waar vervolgens twintig jaar (!) aan is gesleuteld en dat uiteindelijk uitmondde in de Zorgverzekeringswet van 2006.

En nu, opnieuw, staat er wellicht iets groots te gebeuren. Het ministerie van VWS werkt aan de Staatscommissie Zorg. Die moet adviseren over de aanpassingen die nodig zijn om publieke waarden als solidariteit, toegankelijkheid, kwaliteit en betaalbaarheid overeind te houden in een tijd waarin de zorg kraakt, schuurt en soms simpelweg vastloopt.

Maar gaat deze Staatscommissie opnieuw zo'n kantelpunt markeren? Durft zij te zeggen dat de gereguleerde marktwerking jarenlang redelijk heeft gewerkt, maar dat we nu in een tijd leven waarin structurele arbeidsmarktcraptes en de noodzaak tot samenwerking zwaarder wegen dan concurrentie? Durft zij te erkennen dat het stelsel een andere logica nodig heeft dan de logica van de vorige eeuw?

Ik ben heel benieuwd. En ik hoop vurig dat er in die commissie ten minste één plek wordt ingeruimd voor iemand met oog voor de gehandicaptenzorg en voor mensen met een beperking. Want die zijn niet vanzelfsprekend zichtbaar. Wisten jullie bijvoorbeeld dat in de laatste twaalf nummers van het *Zorginstituut Magazine* (drie jaar aan uitgaven) welgeteld één artikel specifiek ging over mensen met een beperking? Zodra het gesprek over langdurige zorg begint, schuift het discours bijna automatisch richting ouderenzorg. Wat mij echt stoort: oplossingen voor de ouderenzorg die gedachteloos worden gekopieerd naar de gehandicaptenzorg. Alsof het dezelfde wereld is. Alsof dezelfde knoppen werken. Alsof dezelfde mensen worden bediend.

Maar de gehandicaptenzorg is wezenlijk anders. Ze is langdurig, levenslang. Bewoners verblijven gemiddeld 29 jaar bij een zorgorganisatie. Dat maakt de sector minder wendbaar in tijden van transitie. Cliënten zijn sociaal en financieel vaak kwetsbaarder dan in de ouderenzorg. Mensen met een beperking hebben meestal een klein netwerk en leven van een minimuminkomen. Kwetsbare ouderen hebben doorgaans een leven lang deel uitgemaakt van de samenleving, een netwerk opgebouwd, een aanvullend pensioen en vaak een eigen woning. En dan nog dit: de gehandicaptenzorg werkt al jaren met scheiden wonen-zorg via pgb's, vaak in de vorm van ouderinitiatieven. Verwanten en mantelzorgers dragen decennialang zorg voor hun zoon of dochter. In de ouderenzorg gaat het om kortere, minder intensieve ondersteuning.

Zoals gezegd: de gehandicaptenzorg is wezenlijk anders dan de ouderenzorg. Ik hoop dat de Staatscommissie dat straks helder onderkent in het advies. En ik hoop vooral dat jullie dat nu al doen bij jullie werkzaamheden, in jullie belangrijke rol als stelselpartij. Dus: nooit meer de ouderenzorg en de gehandicaptenzorg over één kam scheren!

Want met een eivormige bal kun je niet voetballen.
En een vlinder is geen poes. Zelfs een kind van vier snapt dat.

Theo van Uum,

Directeur Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland

Lieve Brigitte,

De zorg is in beweging. We spreken over een transitie: anders organiseren, anders samenwerken en anders kijken naar de toekomst. Die verandering is nodig. Maar hoe vaker ik die gesprekken voer, hoe vaker ik me afvraag vanuit welk vertrekpunt we die verandering vormgeven. Want wat als de transitie niet in de eerste plaats over zorg gaat, maar over het leven?

Brigitte, ik vraag me soms af wat jij van al die gesprekken, plannen en beleidsstukken zou vinden. Want als ik aan jou denk, zie ik geen zorgvraag. Ik zie een leven. Een leven met ouders, een zus en begeleiders die jou door en door leerden kennen. Dan besef ik dat een goed leven altijd samen wordt gedragen.

Juist daarom denk ik in deze gesprekken vaak aan jou. Er wordt gesproken over een groter beroep op familie en verwanten. De personeelstekorten vragen om andere keuzes. Dat begrijp ik. Maar ik hoop dat we daarbij niet ongemerkt gaan verwachten dat familie opvangt wat de zorg niet meer kan bieden. Want om jou heen zie ik geen netwerk waarop nog meer geleund kan worden. Ik zie mensen die al een leven lang naast jou staan. Levenslang en levensbreed.

Ik zie wat levend verlies met mensen doet. Verdriet dat niet verdwijnt, maar steeds een andere vorm aanneemt, naast alle liefde, zorg en verantwoordelijkheid. Daarom vraagt deze transitie niet om hogere verwachtingen van familie, maar om meer oog voor het levend verlies dat zij al jarenlang met zich meedragen.

Dat werd voor mij misschien wel het duidelijkst toen je in het ziekenhuis lag. Op papier waren wij daar niet meer de eerstverantwoordelijke, maar zo voelde dat niet. Loslaten is moeilijk wanneer je weet dat mensen jou niet goed begrijpen. We kwamen voor jou én voor je familie. Ik zag je zus uitleggen wie jij bent en hoe jij zonder woorden communiceert. Ik zag hoeveel liefde, verantwoordelijkheid, maar ook verdriet daarin zat. Daarom geloof ik niet dat deze transitie kan slagen als we verantwoordelijkheden blijven doorschuiven. Niet naar familie, maar ook niet naar begeleiders.

Natuurlijk kampen we met tekorten in de zorg. Maar van begeleiders mogen we ook niet verwachten dat zij de boodschap verkondigen dat verwanten 'wel meer zullen moeten betekenen'. Bovendien wil je voorkomen dat daardoor de samenwerking tussen bewoner, familie en begeleiders onder druk komt te staan. Juist die samenwerking vormt de basis van een goed leven.

Een transitie maak je niet door verantwoordelijkheden te verplaatsen, maar door samen te zoeken naar wat nodig is om een goed leven mogelijk te maken. Die verandering vraagt ook iets van begeleiders. Veel begeleiders doen dit al. Tegelijk vraagt de transitie om nieuwe vaardigheden: verbinden, kansen zien en samen met familie, vrijwilligers en de buurt bouwen aan een netwerk waarin iemand echt kan meedoen. Daarvoor hebben zij ruimte en vertrouwen van hun organisatie nodig. Nieuwe rollen en nieuwe manieren van samenwerken hebben alleen waarde als ze bijdragen aan een goed leven voor mensen zoals jij.

Misschien moeten we onszelf daarom een andere vraag durven stellen. Niet: hoe organiseren we de zorg van morgen? Maar: hoe zorgen we ervoor dat mensen zoals jij morgen nog steeds een goed leven kunnen leiden? Ik hoop dat we de komende jaren niet alleen blijven praten over de zorg, maar vooral over hoe we het leven van mensen zoals jij blijven verrijken. Dat de samenleving jou aankijkt in plaats van nakijkt. Dat zij jou leert zien door mijn ogen.

Misschien is dat wel de transitie die we nodig hebben. Minder praten over zorg en vaker over het leven. Vaker beginnen bij het leven en pas daarna kijken hoe we de zorg organiseren. Want een goed leven maak je samen. Laat dat het vertrekpunt zijn van de transitie die we zo hard nodig hebben.

Luka Doppen,

Persoonlijk begeleider, Estinea

DE KUNST VAN HET BLIJVEN

tekst **RONELLA** Bleijenburg foto's **LISA** van den Berg, **SJAAK** Langenberg, **BEN** Nienhuis

Social designers **Sjaak Langenberg** en **Rosé de Beer** zijn geen kunstenaars die een mooi project achterlaten en weer verdwijnen. Het zijn mensen die blijven en van daaruit, stap voor stap, meer leven, verbinding en wederkerigheid op De Heygraeff brengen, een woonzorgpark van Reinaerde in Woudenberg. Wat begon met een tentje, groeide uit tot een beeldbepalend programma.

**SJAAK
LANGENBERG
ROSÉ
DE BEER**

zijn sprekers op de allereerste Markante Avond op 22 oktober tijdens de Dutch Design Week in Eindhoven. (zie pagina 18)

In de grote, kleurrijke zaal van De Heygraeff in Woudenberg ruikt het naar verse koffie. Sjaak en Rosé zitten alvast aan een tafel en ik schuif aan. Tiener Jordy rent vrolijk rond, een vliegtuig imiterend. Door de grote openslaande deuren naar buiten is er gepraat en gelach te horen. De zon schijnt naar binnen.

Terwijl we praten, komt Rob binnenlopen; op weg naar een vers bakje koffie. 'Wil iemand een stroopwafel? 'Oh wacht, jullie zitten in gesprek en ik wil niet storen', roept hij. Maar Sjaak slaat een stroopwafel niet af en terwijl Rob stroopwafels uitdeelt, vertelt Sjaak dat Rob één van de smoestuiniers is: een particulier met een moestuin op De Heygraeff. 'Ik heb altijd een paar pakken stroopwafels bij me als ik ga tuinieren', zegt Rob, 'want meestal komen Jos en Peter buiten zitten als ik aan het werk ben. En Marleen weet het ook precies. Als ze me ziet, roept ze: koek!'

'Kijk, dit is precies wat we hier doen', zegt Rosé. 'Levendigheid op het woonzorgpark brengen.' Het interview over het werk van Sjaak en Rosé is nog niet eens goed begonnen, of het onderwerp ervan speelt zich al live voor ons af.

'We oefenen met elkaar in een andere toekomst'

Op zoek naar blinde vlekken

Sjaak en Rosé hebben als social designers verschillende grootschalige projecten in de gehandicaptenzorg gerealiseerd. Zo werken ze sinds 2019 aan het programma Re-creatie op De Heygraeff, het beschutte woonzorgpark van Reinaerde waar ruim 160 mensen met een ernstig verstandelijke beperking wonen. De Heygraeff ligt naast een camping, midden in een recreatieve omgeving. Reinaerde vroeg Sjaak en Rosé om meer dynamiek op het park te creëren en de verbinding met de omgeving te versterken, maar het mocht beslist geen tijd kosten van de medewerkers zelf.

Geen kleine opgave, blijkt als ik vraag wat een social designer eigenlijk doet. Sjaak en Rosé kijken elkaar aan en glimlachen. 'Het is best ingewikkeld om ons werk uit te leggen', vertelt Sjaak. 'We zijn kunstenaars, maar we voldoen niet aan het

traditionele beeld dat de meeste mensen van een kunstenaar hebben. Toen de term social designer opkwam, paste die beter: iemand die als ontwerper aan maatschappelijke vraagstukken werkt en nieuwe handelingsperspectieven biedt. Dat laatste is het belangrijkste verschil met een kunstenaar', verduidelijkt hij. 'Waar een kunstenaar iets agendeert, gaat een social designer net wat verder.'

Hij noemt het werk van kunstenaar en beeldhouwer Michelangelo als voorbeeld. 'Er werd altijd gezegd: het beeld zit al in de ruwe steen, je hoeft het er alleen maar uit te hakken. Dat soort dingen doen wij ook, maar dan in de maatschappij. De ingrediënten om een plek of een organisatie anders te maken, bijvoorbeeld inclusiever of opener, zijn er wel, maar die zijn soms nog niet ontdekt. Wij zien de blinde vlekken, en gaan daarmee aan de slag.'

'Met andere woorden: we willen geen meteoriet die alleen maar inslaat', vult Rosé aan. 'We zijn geen kunstenaars die even een mooi project komen doen en weer verdwijnen. We verbinden ons langdurig aan een plek, met blijvend resultaat. We willen de wereld een beetje mooier maken.'

Verwonderen vanuit een tent

Dat begon op De Heygraeff niet met een concreet plan, maar met een tentje. Letterlijk: Sjaak en Rosé kampeerden een dag en een nacht op De Heygraeff om te ontdekken wat er al was. Het weer viel tegen, en de toenmalige directrice maakte zich zorgen. 'Ze kwam om elf uur 's avonds warme chocolademelk brengen', vertelt Sjaak. 'Fantastisch.' Rosé trekt de vergelijking meteen door naar de kern van hun werk: 'Hoeveel is er nodig om contact te maken of iets te veroorzaken? We zetten een tentje neer en er gebeurde iets, want bewoners en medewerkers kwamen kijken, iedereen was nieuwsgierig wat er gebeurde.'

En daar in dat tentje ontstonden ideeën die uitmondten in het programma dat ze Re-creatie noemen, verwijzend naar de recreatieve omgeving van De Heygraeff en hergebruik van materialen. Een programma dat - kort gezegd - zorg, kunst en

de omgeving met elkaar verweeft vanuit één simpele vraag: zou het niet mooi zijn om op deze plek mensen toe te voegen die de ruimte en tijd hebben om de plek te verrijken?

Sinds 2019 verblijven er daarom tijdelijk gastkunstenaars en ontwerpers in het voormalige portiersgebouw op De Heygraeff. Zij ontwikkelen workshops en activiteiten voor bewoners, familie en medewerkers, maar minstens zo vaak voor wie op de aansprekende activiteiten afkomt: buurtbewoners, campinggasten, studenten en andere geïnteresseerden. 'Vanmorgen waren er ook weer mensen van de camping, een moeder met kinderen', vertelt Sjaak. 'Die deden gewoon mee. Hadden we niks georganiseerd, dan zouden ze ook niet op dit woonzorgpark komen.'

Via betrokken studenten van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht kwamen Sjaak en Rosé in contact met Popschool Heuvelrug, die een boerderij verderop gebruikte voor muzieklessen. 'Ze ontdekten dat we hier het grootste zalencomplex van de regio hebben, met zelfs een zaal met een podium - een verborgen schat, vertelt Sjaak. 'Dus zijn ze hier met bandcoaching gestart, onder voorwaarde dat iedereen bij de repetities kan komen kijken. De eindpresentatie geven ze ook hier, wat voor nog meer levendigheid en verbinding zorgt: bewoners, medewerkers, familieleden van bandleden, muzikanten en buurtbewoners komen kijken. Al die werelden komen dan gewoon samen.' Inmiddels heeft de popschool zich definitief op De Heygraeff gevestigd.

Onderdeel van Re-creatie zijn ook de smoestuinen; grond die op wederkerige basis is weggegeven aan moestuiniers zoals Rob, om er naar hartelust te tuinieren en te 'smoezen' met bewoners en medewerkers. De opbrengst is in principe voor de moestuinier, maar de ervaring leert dat de komkommers, aardbeien en frambozen ook gedeeld worden met bewoners, die op hun beurt reuring ervaren van de werkzaamheden in en rond de tuin precies voor hun woning. Sommige bewoners helpen mee in de tuin, anderen komen langs voor een praatje.

Wederkerigheid als leidraad

Terwijl Sjaak en Rosé vertellen dat alles wat er binnen Re-creatie gebeurt, gericht is op wederkerigheid, komt een dame naar onze tafel toegelopen; onrustig, zoekend. 'Lies, jij wilt zeker weer koffie', lacht Sjaak naar haar. Ze knikt instemmend en trekt

aan mijn arm om dit voor haar te regelen, maar haar begeleidster is al onderweg. Even later zit Lies buiten in het zonnetje, met haar koffie. Rosé pakt de draad weer op. 'Met het programma Re-creatie als motor onderzoeken we in het hier en nu hoe we andere disciplines aan De Heygraeff kunnen verbinden en hoe we op basis van wederkerigheid een creatieve zorgcommunity kunnen vormen. Waar we voor elkaar klaar staan. We oefenen met elkaar in een andere toekomst.'

'Waar een kunstenaar iets agendeert, gaat een social designer net wat verder'

Overeenstemming, geen carte blanche

Hoe vrij zijn Sjaak en Rosé eigenlijk in wat ze doen? Op de vraag in hoeverre Reinaerde als zorgorganisatie leidend en bepalend is of dat zij carte blanche hebben gekregen, antwoordt het duo geen carte blanche te willen: 'Ons werk krijgt echt betekenis als het geworteld is op de plek. Daarom werken we graag nauw samen met geestverwanten op meerdere lagen van de zorgorganisatie. We hebben hetzelfde doel en we zijn het gewoon heel erg eens over waar we samen naartoe willen', vertelt Rosé.

Die ruimte is ook met de jaren gegroeid, vertelt Sjaak: 'Een initiatief als de popschool die zich op het terrein vestigde, was in de beginjaren van Re-creatie ondenkbaar geweest. En medewerkers hadden trouwens ook koudwatervrees: betekent dit alles geen extra werk, al die extra mensen en activiteiten, vroegen zij zich af', vertelt Sjaak. Maar het ijs brak. 'Er zijn begeleiders die met bewoners naar de eindpresentatie van de popschool gaan. En er zijn begeleiders die er niks mee hebben. Dat is er ook. Je kunt niet iedereen meekrijgen.'

Ook financieel loopt Re-creatie voor een deel buiten de gebruikelijke lijnen van de zorg. Landelijke cultuurfondsen zoals het Mondriaan Fonds voor beeldende kunst en het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie voor ontwerp en vormgeving ondersteunden de gastateliers met een landelijke open oproep. Dat leverde niet alleen geld op, maar ook zichtbaarheid: het bracht goede kunstenaars naar Woudenberg

en gaf het atelier landelijke bekendheid. Een manier om ambities door te zetten juist op momenten dat de zorgbegroting onder druk staat.

Kleine signalen, grote impact

Een formeel impactonderzoek is er niet, maar de signalen dat bewoners en medewerkers blij zijn met wat er gebeurt, zijn er wel. 'Niet alles wat je ziet is meetbaar', zegt Rosé. 'Het zit in kleine dingen: Stephanie die haar benen vanuit haar rolstoel in de lucht heft op de muziek van bandjes van de popschool, de reuring en de sfeer op het terrein rondom de smoestuintjes en de gastkunstenaars. De wereld van de bewoners is groter geworden. Ook voor begeleiders is de omgeving aantrekkelijker geworden en als een begeleider goed in zijn vel zit, zit een bewoner dat vaak ook. Andersom is het voor kunstenaars en ontwerpers een inspirerende omgeving.

Inmiddels is er een nieuwe stap gezet: op een woningcluster waar wonen en dagbesteding worden samengevoegd, gaat een kunstenaar tijdens die transitie onderzoek doen naar speelruimte samen met de begeleiders. 'Dat raakt wel heel erg aan het Kleinkijkacademie-project', zegt Sjaak, verwijzend naar hun werk bij een andere zorgorganisatie: Severinus.

De Kleinkijkacademie

Binnen de Kleinkijkacademie werden zes kunstenaars, ontwerpers en theatermakers gekoppeld aan verschillende woningen van bewoners met een ernstige verstandelijke en ernstige meervoudige beperking. Samen met begeleiders onderzochten zij hoe je van alledaagse, noodzakelijke zorgtaken een belevenis kunt maken voor bewoners, en het werkplezier van de medewerker kunt vergroten.

Zo deed een van de deelnemers een verrassende ontdekking: een zwenksproeier tegen het raam werkt heel meditatief voor bewoners. En glazenwassers die vaak onzichtbaar moeten blijven, omdat bewoners anders onrustig worden, kunnen ook tekeningen in het (gekleurde) sop op het raam maken en er een belevenis van maken voor bewoners.

'Een andere kunstenaar, die werk maakt over falen en mislukking, ontdekte dat bewoners een eigen mok hadden, met een uitsparing op maat voor hun neus of een rietje, terwijl begeleiders allemaal dezelfde, saaie beker gebruikten. Voor meer gelijkwaardigheid liet hij ook voor begeleiders unieke mokken maken, met een uitsparing die inschenken en drinken bewust lastiger maakt. Zo dwingen de mokken hen tot een rustig moment in hun drukke werkdag.'

Een andere kunstenaar zette muziek in als soundtrack bij het douchen van een bewoner die daar altijd veel moeite mee had. Tot hij wist: als dit muziekje komt, is het bijna voorbij. Om dit alles niet bij losse projecten te laten, zijn de door kunstenaars ontwikkelde werkvormen opgenomen in de online leeromgeving van de eigen opleiding van Severinus.

Terug op De Heygraeff, waar smoestuiniërs groenten en gesprekken oogsten, muzikanten repeteren en kunstenaars bewoners betrekken bij hun werk, vatten Sjaak en Rosé de rode draad van hun werk bij Severinus en Reinaerde samen: 'Het gaat er niet om of je een beperking hebt. We zijn allemaal mensen. En van daaruit spreken we dezelfde taal. Wij acteren vanuit nieuwsgierigheid om werelden aan elkaar te verbinden. Niet een kunstwerk achterlatend, maar blijven, kijken, uitproberen, improviseren en samen aan de slag gaan. Daar begint het.'

MARKANTE AVOND: TIJD OM TE HERONTWERPEN

22 oktober, Van Abbemuseum Eindhoven, 19:00 - 23:00 uur

Markant strijkt neer op de Dutch Design Week in Eindhoven voor een avond die de zorg en de samenleving op de schop wil nemen. Het wordt onze eerste *Markante Avond* waarop we tegelijk de Leven = Meedoen Award uitreiken!

Mensen met een beperking doen nu niet volwaardig mee, omdat de samenleving niet op hen is ingericht. Ze lopen tegen hobbels aan die zij zelf niet hebben opgeworpen, en blijven daardoor vaak onzichtbaar.

Vandaar het dringende morele appèl waarmee de *Markante Avond* opent: als mensen met een beperking dezelfde kansen willen krijgen als ieder ander, moet er fundamenteel iets veranderen. Niet alleen de samenleving, ook het zorgsysteem moet worden HERONTWORPEN, tot en met het vak van de zorgprofessional zelf. En geen betere plek om dat te doen, dan op de Dutch Design Week - waar alles om ontwerp draait.

Wil je erbij zijn? Stuur ons een mail: markanteavond@vgn.nl

Nadia Moussaid is journalist, presentator en programmamaker. Voor tv maakte ze de documentaire series *Voorbij De Grens: Gevangen in Palestina* (2026), *Getuigen van Gaza* (2025), *Het Geweten van Israël* (2025), en *Mijn Vader de Gelukszoeker*, waarmee ze genomineerd werd voor een Zilveren Nipkowschijf. Ze is het vaste gezicht bij *Bureau Buitenland* op NPO Radio 1. In haar werk en publieke optredens kaart ze vaak ongelijkheid aan. Verschillende jaren maakte ze voor de VPRO programma's rondom de Dutch Design Week. Met haar sociaal kloppend hart, journalistieke scherpzint en affiniteit met de kracht van ontwerp is ze bij uitstek de moderator voor de eerste *Markante Avond*.

Debat juridische situatie

Wat zijn de gevolgen en consequenties als we een deel van de zorg voor mensen met een beperking zouden deprofessionaliseren? Hoe zit het qua aansprakelijkheid als een goede buur een zorgtaak overneemt, of een stuk dagbesteding? Moeten er qua wetgeving dingen worden veranderd? Of is er in de bestaande situatie veel meer ruimte dan mensen denken? Hierover gaan we in gesprek met verschillende deskundigen.

Leven=Meedoen Awards

Meedoen is wat ons mens maakt. Voor de meeste mensen is dat gewoon. Voor mensen met een beperking zou dat niet anders mogen zijn. Gelukkig zijn er veel plekken waar mensen zich inzetten om meedoen mogelijk te maken voor iedereen.

Op het platform Leven=Meedoen lees je die verhalen. Van landelijke initiatieven tot kleinschalige successen die op één locatie voor positieve verandering hebben gezorgd.

Onder leiding van presentator en moderator Nadia Moussaid gaan social designers, juristen, zorgbestuurders en professionals in gesprek over hoe dat herontwerp eruitziet. Uiteraard samen met mensen met een beperking en hun naasten.

We gaan dromen (wat als...) met schrijver Babah Tarawally over de Ubuntu-filosofie als voorbeeld voor de gehandicaptenzorg.

We gaan kritisch debatteren over de randen van de wet- en regelgeving en buiten de lijntjes kleuren (ja maar...).

En het kunstenaarsduo Sjaak Langenberg & Rosé de Beer schetst een levendig beeld van hoe het wel kan (het kan echt...) en waar je morgen al mee kunt beginnen.

De avond wordt feestelijk afgesloten met de uitreiking van de Leven = Meedoen Awards.

Babah Tarawally is schrijver en columnist voor dagblad *Trouw*. In zijn boeken, columns en lezingen onderzoekt Tarawally wat het betekent om mens te zijn in verbinding met anderen. Vanuit het geloof dat echte verandering begint bij bewustwording: van jezelf, van je rol in de samenleving, en van de invloed die we op elkaar hebben. Hij schrijft over (verborgen) discriminatie en racisme. Dat ook mensen met een beperking buitengesloten worden, ziet hij met lede ogen aan. In een samenleving die meer gericht is op het collectief in plaats van op het individu zou dat ook niet hoeven. Hij schetst die andere samenleving op onze *Markante Avond*, beeldend en levendig en vanuit de insteek dat het daadwerkelijk zou kunnen.

Sjaak Langenberg en **Rosé de Beer** zijn social designers. Al jaren onderzoeken ze het reilen en zeilen binnen woon- en zorggemeenschappen, met oog voor de blinde vlekken die ontstaan door gewoonte en routine. Wat ze signaleren, vertalen ze in onverwachte verbindingen tussen werelden die naast elkaar bestaan en in kleine interventies die de dagelijkse praktijk net even vervreemden en nieuwe ruimte scheppen voor bewoners en begeleiders. Een bewijs dat een andere blik op zorg klein en direct uitvoerbaar kan zijn. Na het dromen met Babah Tarawally en het kritische debat, vormen Sjaak en Rosé het derde bedrijf: creatief realisme. Zij tonen dat het al kán, vandaag nog.

Tijdens de *Markante Avond* reikt VGN de Leven=Meedoen Awards uit aan initiatieven en individuen die bijdragen aan een betekenisvol leven voor iedereen. Initiatieven én toekomstmakers die blijven zien wat iemand nodig heeft, over de grenzen van organisaties heen denken, verbindingen leggen en ondernemerschap tonen.

Heb jij ook een initiatief om te delen? Of wil je een impactmaker voordragen? **Stuur het in via de site: www.levenismeedoen.nl.**

Beste zorgbestuurder,

Als moeder van een zwaar verstandelijk gehandicapte zoon schrijf ik u om mijn zorgen te uiten over de steeds slechter wordende zorg voor hem en zijn huisgenoten.

Mijn zoon woont met vijf zorgintensieve jongeren. Om snel een duidelijk beeld te krijgen over wat voor jongeren het gaat, zeg ik vaak dat ze tot de buitencategorie behoren. Mijn zoon kan niet praten en snapt niet zo veel van de wereld. Jarenlang gold het huis waar hij woonde als een voorbeeld van goede zorg en hoe met ouders samen te werken. Mijn overleden man had een groot aandeel in het vormgeven en bewaken van de kwaliteit van dit bijzondere woonhuis met haar geweldige, betrokken begeleiders en prachtige bewoners. Vorige week hoorde ik dat het huis waar mijn zoon nu woont een slecht imago heeft onder zorgmedewerkers en zij er niet willen werken. De ene na de andere goede begeleider vertrekt met pijn in het hart of meldt zich ziek door een te hoge werkdruk. En omdat zij zich niet gehoord voelen. Medewerkers die kritisch zijn, werden eerder al naar andere locaties overgeplaatst.

Twee jaar geleden werd mij door bestuur en directie verteld dat deze groep jongeren met een ZP 7+ indicatie niet meer kostendekkend is. De begeleiding is in de tussentijd dan ook van vier op vijf zorgintensieve bewoners, naar twee teruggedaan.. Al een jaar is er geen plek meer waar deze jongeren dagbesteding kunnen krijgen en zitten ze hele dagen thuis. Niet alle bewoners kunnen in een groep naar buiten en dus zit iedereen ook nog eens hele dagen binnen. Alleen achterblijven als medewerker met drie of vier bewoners is geen optie. En dus wordt er niet meer gelopen of gefietst, laat staan gezwoommen. Mijn zoon gaat van zijn kamer naar de snoezelruimte of de woonkamer en weer terug naar zijn kamer. Een vriend zei: 'Zelfs een hond wordt minstens drie keer per dag uitgelaten.' Ik heb hem overdag al een aantal keer met een luier om aangetroffen, terwijl hij zindelijk is na jarenlange intensieve training en hij alleen in de nacht een luier draagt.

Alle bewoners vertonen weer oud gedrag. Gedrag waar jarenlang met veel liefde en toewijding aan gewerkt is. Door één op één begeleiding heeft mijn zoon geleerd in een groep te functioneren met een minder intensieve bezetting. Hij zit weer onder de wonden van het knippen, zijn oren zijn vaak bont en blauw van het slaan, net als zijn bovenbenen. Zijn blauwe handen en polsen zijn soms twee keer zo dik door de swelling. De nacht- en waakdienst, waar ik altijd voor heb geijverd vanwege de epilepsie van mijn zoon, is al meer dan een jaar geleden verdwenen. Er wordt ingeluisterd door een centrale post. Als ik mij bedenk dat Jons in verwarde staat uit een zwaar insult komt en een vreemde naast zijn bed treft, bloedt mijn moederhart. De afgelopen maanden was er meerdere keren maar één begeleider op de woning. Ik moet er niet aan denken wat er gebeurt wanneer een bewoner escaleert en mijn zoon tegelijkertijd een zware epileptische aanval krijgt, maar dat doe ik wel. Aan die gedachte ontkom ik ook niet meer sinds mij een noodplan is voorgelegd voor het geval er helemaal niemand van het team kan komen werken. Er zal dan een onbekende invalkracht komen. Alle bewoners worden opgesloten in hun kamers en zullen een voor een de nodige basiszorg krijgen. Is dit een beeld dat u herkent? Gaat dit in alle zorginstellingen zo?

Wat ik niet begrijp, is dat ik als ouder steeds voor voldongen feiten wordt geplaatst en de organisatie geen verantwoordelijkheid lijkt te dragen voor de ontstane situatie. Alle vragen of kritiek worden weggewoven met het argument dat er niet genoeg mensen zijn om de gaten te vullen. Er wordt even vergeten dat een aantal van die geweldige begeleiders op een eerder moment door het management zelf zijn weggestuurd.

Is het een financiële kwestie? Als ik vraag wat er binnenkomt en waar die gelden aan worden besteed, krijg ik geen antwoord. En waar is de visie? Wordt er alleen nog bestuurd vanuit de gedachte: 'Hoe doen we het met minder?' Of zijn vragen als: 'Wat is er nodig?' en 'Wat is kwaliteit van leven voor onze bewoners?' nog steeds leidend? Ik zou niet graag bestuurder zijn in deze tijd van krapte, maar ik wil dat u zich realiseert dat u het verschil kan maken.

Geef groen licht voor drie op vijf begeleiding zolang er geen dagbesteding is geregeld en zolang er geen stabiel vast team op de woning is. Deze jongeren hebben liefdevolle aandacht, rust, stabiliteit, buitenlucht en lichamelijke beweging nodig. Luister daarnaast echt naar de input van teamleden en ouders en gebruik deze. Ik denk dat we zo kunnen voorkomen dat er straks nog een zorghuis moet sluiten.

Ik heb mij nog nooit zo machteloos gevoeld. Steeds denk ik dat het dieptepunt is bereikt, maar ik vrees dat het nog erger wordt en ben bang voor de veiligheid van mijn zoon en zijn collega's. Ik zal nooit opgeven om voor hen op te komen. Al voel ik me steeds vaker een roepende in een dreigend stille woestijn.

Marike van Weelden,

moeder van Jons en schrijver van 'Bericht van de Witte Meeuw'

TROJAANSE PAARDEN IN DE ZORG

'NEDERLAND HEEFT BEGELEIDERS MET ROCK-'N-ROLL NODIG'

In een metaforische kraamkamer wordt met Europese subsidie geëxperimenteerd met ander soort zorg en volwaardig meedoen aan de samenleving. Omdat vernieuwing moet. Maar de ambities schuren met de praktijk, en dat is onderdeel van de transitie.

'Geef me die spitsvork', roept de boomlange 15-jarige Quin richting Jaap Berends, die net heeft uitgelegd hoe een baal hooi moet worden verdeeld over een boerenstal. Locatie: herenboer De Groote Modderkolk op de Veluwe. Het is maandagochtend. Berends is oprichter en bestuurder van Campus Woudhuis, een werkgemeenschap / stagehub / alternatief ecosysteem dat probeert zorg en meedoen voor 'mensen met ondersteuningsbehoefte' (in plaats van 'met een beperking') op een andere manier vorm te geven dan het traditionele systeem van dagbesteding en beschut werk, met alle hokjes, vinkjes en financiële potjes die daarbij horen.

De onderliggende filosofie: het huidige systeem is niet duurzaam maar de knop kan ook niet in één keer om. Daarom moet er worden geëxperimenteerd. Door zogenoemde *common grounds* te creëren: 'De werkvloer als gezamenlijk speelveld van deelnemers en met gedeelde verantwoordelijkheid voor succes', vertelt Berends terwijl het hooi ons om de oren vliegt.

Vandaag doen Quin en zijn medescholieren van het speciaal onderwijs De Zonnehoeck, Joshua en Amelie, een belevingsstage op de boerderij. Om op 'reguliere werkplekken' te ondervinden wat zij leuk vinden en waar ze talent voor hebben. Eerder deden ze ervaring op in de horeca en bij een sorteercentrum, vandaag is de sector 'groen' aan de beurt: werken op en rondom het land. De verslaggever die deze ochtend meeloopt is zelf nogal een stadsrat en verbaasd dat Quin de aanduiding weet van het stuk gereedschap waarmee hij het hooi te lijf moet gaan. Waar heeft hij deze spitsvorkkennis opgedaan? 'Gewoon, met *farmer games*', schokschoudert hij. Een uur

geleden, voordat hij in de stal belandde, moest hij buiten bladeren van de broccoliplant knippen en verzamelen: varkensvoer. Maar alleen van de planten waar de bloemknop al is verwijderd. Want: 'You have to protect the crop', weet Quin, ook van zijn games.

Het is voor Berends illustratief: onderschat niemand, mensen kunnen op andere manieren aan kennis komen dan dat de traditionele samenleving verwacht. Terwijl Quin, Joshua en Amelie driftig het hooi verdelen zodat het niet op één plek gaat broeien, legt Berends uit: 'Deze leerlingen voeren werk uit dat echt gedaan moet worden en geen speciaal bedacht klusje is. Ik houd me niet bezig met de juridische status van het werk: is het beschut werk, is het een betaald arbeidscontract, dagbesteding of loonkostensubsidie - dat interesseert me niet. Campus Woudhuis kijkt verwachtingsvol naar mensen en gaat uit van een relationele in plaats van een transactionele benadering. Hoe kunnen mensen een bijdrage leveren en werken binnen "gewone" teams. En dat proberen we dan gewoon te regelen.'

Bondgenoten

Hier wringt de praktijk van Berends met die van de school. Er zijn namelijk twee vrijwilligers met de leerlingen van de Zonnehoeck meegekomen: de juffen Linda en Jasmijn. Zij leggen uit dat de belevingsstage plaatsvindt om te ondervinden naar welke vorm van dagbesteding (!) Quin, Joshua en Amelie na schooltijd het best kunnen doorstromen. Dagbesteding: dat is nou juist niet de bedoeling. 'Ons systeem gaat uit van een economische waarde van mensen en dat uit zich in een arbeidscontract, en daar worden allerlei eisen aan gesteld', legt Berends uit. 'Voldoe je daar niet aan, dan sluit dit systeem mensen buiten. En je ontnemt mensen daarmee het recht om een bijdrage aan de samenleving te leveren op een gewone werkvloer. Wij proberen daarom bondgenoten te maken, die we onze Trojaanse paarden noemen: mensen van VSO-school De Zonnehoeck en van lokale zorginstellingen als De Passerel. Om samen te kijken hoe we mensen op de voor hen juiste plek terecht kunnen laten komen en hen daar de ondersteuning te bieden die ze nodig hebben. Met een drastische hervorming van de huidige bedrijfseconomische kant. Dus in plaats van te

denken "Ik heb drie dagbestedingslocaties, hoe houd ik die in de lucht?" naar: "Wat hebben mijn mensen nodig?" Als dit een plek bij de bakker om de hoek is, prima. Dan gaan we kijken of we de bakker om de hoek ook bondgenoot kunnen maken, in plaats van onderzoeken of je bij de eigen dagbestedingslocatie ook iets met bakken kunt doen. Ik zal niet ontkennen dat mensen ondersteuning nodig hebben, maar het huidige systeem zorgt ervoor dat gewone werkgevers denken dat het alleen maar ingewikkeld gedoe is om iemand met een beperking in dienst te nemen. En dat is niet zo.'

Boer Rianne Joolink kijkt vanaf haar tractor glimlachend naar Quin, Joshua en Amelie die staan uit te puffen van hun noeste werk; Joshua heeft zelfs zweetplekken op zijn T-shirt. 'Buiten op het land en met dieren werken, is goed voor het mentale welzijn', is Joolinks overtuiging. Het is daarom haar uitdrukkelijke wens om met haar boerderij een sociale bijdrage te leveren. Elke maandag heeft ze klussen verzameld waar de boerderij om vraagt en die behapbaar

zijn voor de mensen die ze die ochtend gaan uitvoeren; klussen die bijvoorbeeld binnen een ochtend klaar zijn zodat er eer aan het werk te behalen valt, de werknemers zien meteen resultaat. In dit geval: de varkens hebben weer voer en de stal is opgeruimd. Mochten Quin, Joshua of Amelie na hun stage bij een boer willen werken, dan hoopt Berends dat hij met de juffen van De Zonnehoeck samen een constructie weet te vinden waarbinnen dat kan. Dan werken ze bij een boer en is het woord dagbesteding allang niet meer van deze wereld. Medewerkers van De Zonnehoeck delen hun ervaringen met hun collega's, en injecteren hopelijk nieuwe manieren van kijken en werken in het bestaande systeem.

Betaald, onbetaald of ergens tussenin

Ook Mathilda Groenveld, manager zorg bij De Passerel, is een Trojaans paard. Zij rijdt met stevige vaart over smalle landelijke weggetjes naar Buurtwinkel Epe, een supermarkt in de wijk Burgerenck, voor het grootste deel gerund door mensen met een beperking. Een groepje

tekst JONATHAN Maas foto's MIKE Hulselan

Veel mensen krijgen helaas nu niet de context om te kunnen floreren

'De bedrijven zijn het probleem, zij hebben hulp nodig om een gastvrije context te creëren voor mensen'

bewoners van een van de zorglocaties van De Passerel drinkt koffie op het terras voor de winkel en hangt op twee duofietsen. De bewoners komen hier boodschappen halen, rusten even uit van de fietstocht en onderhouden sociale contacten. Ook het personeel van de winkel is in de ruststand: Erica achter de kassa heeft even geen klanten en bakker Bram pauzeert met een koffie. Het is twee uur 's middags en Bram is vanaf vanochtend half negen in de weer met roomboter cakes bakken. Zelfstandig. Want banketbakker Nico Bosch houdt weliswaar een oogje in het zeil, maar hoeft lang niet altijd bij te springen.

Er werken zo'n dertig mensen met een beperking in de winkel, samen met zeven begeleiders, van wie Bosch er één is. 'De buurtwinkel is een centrale plek in de wijk waar iedereen mag zijn wie hij is', vertelt Groenveld enthousiast. 'Waar mensen verbinding vinden met elkaar, waar talenten worden ingezet en waar mensen ertoe doen. Ongeacht wie je bent, wat je achtergrond is, je mag er zijn en je hebt betekenis voor elkaar.'

Saillant detail: de begeleiders krijgen betaald, de rest van de werknemers niet. Dat strookt niet met de filosofie van Campus Woudhuis. Waarom is dit dan toch zo? 'Omdat de dertig werknemers een indicatie hebben', legt Buurtwinkelbegeleider Marieke Berkhoff uit. 'Zo werkt het nou eenmaal.' Er ontstaat een discussie, want Groenveld weet dat de Buurtwinkel begin dit jaar, toen het stevig had gesneeuwd, een mega personeelsprobleem had: de werknemers met beperking mochten om veiligheidsoverwegingen van hun zorglocatie de deur niet uit. Toen bleek dat de winkel niet te runnen is zonder deze werknemers met beperking. Waarom mogen ze dan niet op de loonlijst, als ze zo onmisbaar zijn? 'Omdat het risico bestaat dat zij hun uitkering kwijtraken wanneer ze volledig arbeidsvermogen hebben', brengt Berkhoff in - een systeemwerkelijkheid dat mensen nu verhindert om voor hun werk betaald te krijgen. Nog een argument tegen volledige zelfstandigheid: soms heeft een van de koeriers van de winkel, die de boodschappen van de winkel naar verschillende zorglocaties rondrijdt, een botsinkje gehad, legt Berkhoff uit. En is daardoor dan even van slag, en dus niet 'zelfstandig' genoeg om als betaalde werknemer te worden gezien. 'Onzin', riposteert Groenveld. 'Ik zou ook van slag zijn na een botsing.'

Wonderen door hoge verwachtingen

Wanneer we wegrijden van de Buurtwinkel moeten we vaststellen dat we geen enkel valide argument hebben gehoord waarom bakker Bram en zijn collega's niet als betaalde arbeidskracht kunnen worden gezien en behandeld. Het enige argument: omdat het systeem nu zo werkt. Het laat zien hoe taai de praktijk is. Ondanks beleidsinspanningen van de afgelopen vijftien jaar blijft de kloof in werkgelegenheid voor mensen met een beperking groot. Dat moet anders. Want: reguliere werkvloeren zijn een prima context waarin zorg, werk en leren gecombineerd kunnen worden, is de overtuiging van Wouter Hijweege, projectleider van het EU-project. 'Daarom zijn wij als innovatieproject op zoek naar een ander verdienmodel, waarbij er niet wordt uitgegaan dat er iets mis is met mensen met een ondersteuningsbehoefte maar waarbij naar het potentieel wordt gekeken.'

De EU heeft Campus Woudhuis twee jaar subsidie verstrekt, als onderdeel van het zogeheten THIEA-project, *Trojan Horses In Ecosystems of Appreciation*. De Hogeschool Utrecht volgt het project en doet onderzoek naar impact en de consequenties voor de opleiding van professionals in zorg en onderwijs. In totaal worden 170 jongeren actief betrokken op de werkvloer, vijftientig professionals getraind en ten minste twintig regionale mkb's zullen inclusieve werkpraktijken zoals *job carving* implementeren: het opsplitsen van bestaande functies in kleinere, op maat gemaakte taken. Door het trainen van 'Trojaanse paarden' introduceert het project inclusieve werkmethoden in organisaties om duurzame, structurele veranderingen te bewerkstelligen. Het traject loopt tot het einde van dit jaar. Sofie Sergeant, bijzonder lector Inclusie en Veerkracht in het Onderwijs aan Hogeschool Utrecht, is een van de onderzoekers. 'Wanneer je competenties veronderstelt en hoge verwachtingen hebt van mensen, krijg je wonderen', is haar overtuiging en ervaring. 'Het spitsvork-voorbeeld aan het begin van dit verhaal toont dat aan. Veel mensen krijgen helaas nu niet de context om te kunnen floreren. Terwijl het een recht van ieder mens zou moeten zijn, dat je 'mag geven'. Voor veel mensen geldt nu dat ze alleen zorg mogen ontvangen. Dan zeg je eigenlijk tegen deze groep: 'de wereld zit niet op je te wachten.'

De kritische tussenstand: Campus Woudhuis heeft in de regio Apeldoorn voor tien mensen een mooie plek op de reguliere werkvloer opgeleverd, maar wel als werkervaringsplek, en nog geen betaald arbeidscontract, erkent Hijweege. Is het project daarmee mislukt? 'Dat is niet de juiste vraag', vindt hij. 'Het is niet zwart-wit. Draagt het bij aan het vinden van nieuwe vormen van leren werken en zorg die duurzaam kunnen zijn in onze veranderende samenleving?', is een betere, maar ook veel moeilijker te beantwoorden vraag.' Die mening deelt onderzoeker Sergeant. 'De innovatie van Campus Woudhuis is dat er een netwerk van bedrijven wordt gecreëerd waarin de bedrijven en niet de mensen met een beperking worden ondersteund. De bedrijven zijn het probleem, zij hebben hulp nodig om een gastvrije context te creëren voor mensen.'

'De grootste verandering die geleidelijk plaatsvindt is de verandering in waarden', vult Berends aan. 'Want de waarden bepalen onze mindset. Zie je mensen met een beperking vooral als kwetsbaar, zorgbehoevend, met wie je voorzichtig om moet gaan en die op een speciale beschutte plek werken, of zie je mensen met een ondersteuningsbehoefte als gewone mensen waar niets mis mee is, die van alles kunnen en vaak ook willen bijdragen.' Sergeant stelt dat Nederland meer werkgevers en begeleiders met *rock 'n roll* nodig heeft: 'Mensen die onvoorspelbaarheid durven te omarmen en op te zoeken.'

Een week later staan de juffen van De Zonnehoek met open mond te kijken naar wat de leerlingen op de boerderij aan werk verzet hebben: ze hebben een veld vrijgemaakt van giftig Jakobs kruiskruid, twee kruidwagens vol, op een manier en tempo dat past bij hun kunnen. Berends: 'Daar worden anders bedrijven voor ingehuurd.'

Beste overheidsbeleidsmaker,

Het is alweer even geleden dat we elkaar spraken; hopelijk gaat het goed met je. Afgelopen jaar wisselden we regelmatig uit over ontwikkelingen in de complexe zorg. Je weet een hoop, kent veel mensen en je kunt goed luisteren.

Ook daarom heb ik het er graag eens met je over dat mensen met een (verstandelijke) beperking, hun families én professionele zorgverleners er zo vaak – en in toenemende mate – alleen voor staan. Ondanks alle maatschappelijke initiatieven, adviesgroepen, denktanks en onderzoeken. Alleen. Als puntje bij paaltje komt gaat het gros van de Nederlanders het ingewikkelde leven met een handicap nog steeds het liefst uit de weg. Hun privilege van onverschilligheid blijkt een veel gebruikte kanskaart, alle aspiraties van een inclusieve samenleving ten spijt.

Dat we er niks mee hoeven, met dat ongemakkelijke, veeleisende of indringende appèl van een vreemde ander, is het onderliggende probleem. Door het ontbreken van breed gedeelde verantwoordelijkheid blijven mensen met een verstandelijke beperking, hun families en zorgprofessionals vooral op zichzelf aangewezen. Vandaar mijn pleidooi voor een zorgdienstplicht in het vorige nummer van *Markant*. Heb jij dat eigenlijk gelezen?

Zo'n zorgdienstplicht is natuurlijk geen doel op zich, maar kan bijdragen aan meer onderlinge betrokkenheid en verantwoordelijkheid tussen mensen die wel en mensen die niet levenslang zorg nodig hebben. Want uit allerlei onderzoeken blijkt dat sociale cohesie, solidariteit, vriendschappen en gemeenschapsvorming tussen mensen die op het eerste oog nogal verschillen, niet spontaan ontstaan. Zeker niet als de één veel makkelijker invoegt en floreert in het maatschappelijk leven dan de ander.

Ook is bekend dat als iemand langdurige zorg en ondersteuning nodig heeft, het helpt om de verantwoordelijkheid daarvoor niet te beleggen bij een select gezelschap, maar taken indien mogelijk in een grotere groep te verdelen, aansluitend bij ieders interesse en kwaliteiten. Daarbij helpen een gezamenlijke visie, gedeelde doelen, afspraken en omgangsregels, en iemand die het gezelschap aanstuurt, aanmoedigt en ondersteunt.

Toch lijkt het in de hedendaagse gehandicaptenzorg, laat staan in de bredere samenleving, allerm minst gemeengoed om in te zetten op de samenhang tussen een brede groep potentiële betrokkenen. De vraag hoe we dit veeleisende leven en/of deze indringende zorg volhouden, wordt vooral gesteld in overbelaste gezinnen of primaire zorgteams met personeelstekorten, en vrijwel nooit aan een dwarssnede van alle mogelijke betrokkenen: van mensen met een beperking, familieleden en begeleiders, tot stafmedewerkers, directeurs, schoolkinderen en burens.

Hoe werken we aan levendige gemeenschappen waarin verschil er mag zijn, ook als dat aanpassingen vraagt van mensen die geen levenslange zorg nodig hebben? Hoe hanteren we als groep de spanning dat sommige leden minder flexibel en meer afhankelijk zijn dan anderen? Hoe bouwen we aan een samenleving waarin ongemak met betrekking tot de handicap van een ander geen reden is om diegene te ontlopen en uit te sluiten? Niet alleen cognitief, maar vooral ook lijfelijk en concreet?

Om deze situatie te doorbreken pleit ik voor een grote beleidsinzet op gemeenschapsvorming, met verschil als kernelement. We moeten af van het steeds invloedrijkere individualiserende mensbeeld, waarmee een wig is gedreven tussen persoonsgerichte zorg en de wederzijdse afhankelijkheid die zo typerend is voor de menselijke conditie.

Het VN-verdrag handicap is inmiddels een decennium geratificeerd. Hoog tijd voor verdere maatschappelijke concretisering ervan, in lijn met beschikbaar onderzoek.

Help je mee?

Ik hoor graag van je.

Gustaaf Bos

Onderzoeker en universitair docent bij de vakgroep Zorgethiek aan de Universiteit voor Humanistiek

'Wanneer je hoge verwachtingen hebt van mensen, krijg je wonderen'

tekst **JONATHAN Maas** foto's **JAN WILLEM Kaldenbach**

HET VN-VERDRAG IS NIET VRIJBLIJVEND

Minister Mirjam Sterk vindt dat de overheid een been moet bijtrekken als het gaat om de inclusie van mensen met een beperking. Maar de samenleving moet wat haar betreft ook aan de bak. 'We moeten blijven bedenken dat het niet gaat om het verlenen van een gunst, maar om het erkennen van een mensenrecht.'

In het Gelderse dorp Ingen waar haar vader predikant was, kwam de hele buurt over de vloer. Oud, jong, met en zonder beperking - *all inclusive*. Vader was ook voorzitter van oudervereniging Philadelphia in de Betuwe en moeder werkte als vrijwilliger voor de Zonnebloemvereniging. Mirjam Sterk, sinds begin dit jaar minister van Langdurige Zorg, Jeugd en Sport, groeide op in een omgeving waar mensen met een beperking vanzelfsprekend aanwezig waren, en met ouders die daar zorg om hadden. 'Dat mensen met een beperking hun plek in de samenleving net zo goed verdienen als ik, is voor mij altijd heel gewoon geweest.'

Ondertussen dit: de ambitie uit de ratificatie van het VN-verdrag Handicap heeft Nederland niet waargemaakt, stelde de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme afgelopen zomer. De integratie van mensen met een beperking laat flink te wensen over. Het onderwijs en de arbeidsmarkt zijn onvoldoende toegankelijk voor mensen met een beperking, woningen en openbaar vervoer idem dito. En dat terwijl ons land hiervoor al tien jaar tijd heeft gehad; het verdrag werd in 2016 door Nederland ondertekend. 'Klopt', erkent Mirjam Sterk meteen volmondig. 'De naleving van het VN-verdrag gaat niet hard genoeg. Dat gaat over zaken die wij als overheid moeten regelen: openbaar vervoer en gebouwen moeten toegankelijk zijn. Mensen moeten op school de ondersteuning krijgen die zij nodig hebben in plaats van automatisch naar het speciaal onderwijs te worden verwezen, er moeten regelingen en subsidies beschikbaar worden gemaakt... voor dit soort dingen staan wij aan de lat. Maar de samenleving moet zelf ook aan de bak. Ik denk aan ondernemers zoals café-eigenaren die ervoor moeten zorgen dat een rolstoeltoilet niet in de kelder is, en dat de tafeltjes in cafés en restaurants voldoende uit elkaar staan zodat mensen in een rolstoel zich zelfstandig kunnen voortbewegen.'

Uw wittebroodsweken waren snel voorbij?

'Ja, het is een taaie portefeuille. De zorg loopt vast door personeelstekort. Er zijn flinke hervormingen nodig. Dat is geen fijne boodschap. Maar bij de zorgpartijen is er overeenstemming over, blijkt bijvoorbeeld uit het AZWA-akkoord (het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord, ondertekend door diverse zorg- en welzijnsorganisaties en VWS, red). Nu moeten we het gaan uitvoeren. Iets soortgelijks wil ik ook met de gehandicaptensector afspreken. Het beroep zorgbegeleider moet aantrekkelijk zijn en blijven. Het lijkt me nogal *killing* wanneer je ervoor hebt gekozen om met mensen te werken, en je vervolgens een halve dag formulieren aan het invullen bent. Daar heeft de sector slagen te maken. Begeleiders moeten ook het gevoel hebben dat ze invloed hebben op hun werk,

en dat niet alles door managers wordt bepaald. We moeten ook aan de slag om mensen met een licht verstandelijke beperking mee te laten doen aan de samenleving. Soms ondervragen we mensen juist, aan de andere kant worden onnodige hobbels opgeworpen.'

U bedoelt: vaak sluit de samenleving kwetsbare mensen buiten?

'Ik wil dat beeld een beetje nuanceren. Ik sprak van de week iemand met een progressieve spierziekte, die in een rolstoel zit en raadslid is en haar leven met haar persoonsgebonden budget prima zelfstandig wist vorm te geven. Dus het kan wel. Het beeld dat niets goed gaat, klopt niet.'

Dat heeft iets weg van de *American dream*: er zijn voorbeelden van knokkers die het lukt, maar een groot deel redt het niet.

'Dat klopt, en voor deze mensen hebben wij werk te doen. Het positieve vind ik dat er geïnitieerd door VWS een werkagenda ligt, ondertekend door andere ministeries die betrokken zijn bij het inclusiever maken van de samenleving. Departementen die over wonen, onderwijs en vervoer gaan. Dat maakt het voor mij

als coördinerend minister makkelijker om hen aan te spreken. Handreikingen en convenanten zijn beleid, het is niet vrijblijvend. Tegelijkertijd vragen sommige dingen gewoon tijd. Je hebt in een jaar tijd niet alle bussen toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking. Je bent soms afhankelijk van aanbestedingen, die gaan niet over één

nacht ijs. Wat de samenleving betreft is er een cultuurverandering nodig. Als minister heb ik geen knop waarop ik kan drukken om die cultuur te veranderen.'

De samenleving is helemaal niet gewend aan de integratie van mensen met een beperking; veel Nederlanders komen nooit iemand met een beperking tegen.

'We zijn in Nederland bezig met het creëren van zorgzame buurten. Voor de ouderenzorg proberen we nieuwe woningen zo te bouwen dat ouderen dicht bij elkaar wonen en dichtbij voorzieningen, zodat ze zo lang mogelijk zelfstandig kunnen wonen en elkaar kunnen helpen. Dat model kan ook een uitkomst zijn voor sommige mensen met een beperking. Als overheid moeten we de randvoorwaarden van zo'n zorgzame samenleving faciliteren. Dan denk ik aan inlooppunten met cliëntondersteuners, dat sport en cultuur toegankelijk is, en alles wat het leven leuk maakt. Dat je makkelijk een hulpmiddel kunt vinden. Maar dat moeten we met ons allen doen. Ik heb een belangrijke taak om ervoor te zorgen dat er voldoende geld beschikbaar is

en dat dingen in wet- en regelgeving worden verankerd. Het is ook belangrijk om de deskundigheid van de doelgroep zelf in te brengen in beleid: het betrekken van mensen met een beperking bij het maken van beleid omdat zij het beste weten wat ze zelf nodig hebben. Passende zorg gaat over wat mensen zelf nodig hebben, in plaats van dat wij bepalen wat een ander nodig heeft.’

Passende zorg is ook dat iemand met een beperking die bij de bakker om de hoek wil werken, niet door de traditionele zorginstelling naar de eigen dagbesteding wordt gedirigeerd.

‘Ja, dat is een belangrijk punt. We zijn in Nederland te lang opgeleid om vanuit zorg te denken en dingen te willen overnemen van kwetsbare mensen. We komen nu steeds meer tot de realisatie dat dit niet voor iedereen nodig en/of fijn is. We moeten ernaartoe dat we onderzoeken: wat heb jij als individu nodig voor de kwaliteit van jouw leven? Die transitie vraagt om een andere manier van werken en misschien soms ook een ander type begeleider. En dat is iets om op te nemen in de bestuursakkoorden, waar ook de VGN bij zit, met het oog op de veranderende vraag in de zorg. Het gaat ook om *reablement* mensen in staat stellen om dingen zelf te doen. En om hen in hun eigen omgeving te houden, waar ze vertrouwd zijn. Ook voor de meer traditionele zorgorganisaties zal de wal het schip doen keren, want ook zij kampen met oplopende kosten en personeelskrapte. Ondertussen zullen we aan de hand van goede voorbeelden moeten laten zien hoe dingen succesvol anders kunnen.

Welke instellingen hebben bijvoorbeeld initiatieven ontplooid die minder regeldruk hebben opgeleverd? – de ambitie die we hebben opgenomen in het AZWA-akkoord. Vaak geven mensen de overheid de schuld van onnodige bureaucratie, maar soms blijkt het probleem in de zorgorganisatie zelf te zitten. Zorgmedewerkers denken dat iets moet van hun teamleider, de teamleider denkt op zijn beurt dat het van het bestuur moet, en het bestuur wijst weer naar de raad van toezicht.’

Wat heeft u zichzelf ten doel gesteld?

‘De ambitie is om in drie stappen toe te komen aan de uitvoering van het VN-verdrag in 2040, aan de hand van drie zogeheten ‘werkagenda’s’ die elkaar opvolgen, waarbij verschillende

departementen samenwerken. We zijn nu bij de eerste werkagenda tot 2030: de basis van toegankelijkheid. Dan gaat het bijvoorbeeld over vervoer, reizen, wonen en werken. Dit wil ik in beweging houden en versnellen. Wat er precies in de tweede werkagenda zal worden opgenomen, kan ik nu nog niet concreet zeggen, maar mensen met een beperking hebben niet alleen problemen met de toegankelijkheid van gebouwen; hun problemen gaan over alle levensdomeinen en levenslang. Uit mijn ervaring als directeur van de stichting MEE NL weet ik dat goede cliëntondersteuners belangrijk kunnen zijn, zij overzien verschillende domeinen en de samenhang daartussen, weten waar behoeften liggen, en weten ook de weg bij al die domeinen. Het probleem is nu dat er gemeentes zijn die zich soms niet goed raad weten met deze onafhankelijke cliëntondersteuners. Dat zijn gevolgen van de overgang van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) naar de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Veel gezinnen met kwetsbare kinderen hebben cliëntondersteuners nodig, zodat zij de regie over hun eigen levens blijven houden. Ik wil dus zeker toewerken naar betere cliëntondersteuning.

Ik wil ook dat het makkelijker wordt voor kinderen met beperking om mee te sporten bij sportfaciliteiten in de buurt en bij lokale verenigingen. En de toegankelijkheidsnorm in de bouw- en regelgeving moet scherper. In mijn eerste weken als minister hadden we een wetgevingsoverleg gehandicaptenzorg in de Tweede Kamer. Toen bleek dat mensen

met een beperking de zaal niet in konden omdat het Tweede Kamergebouw niet toegankelijk was. Dat laat goed zien dat we als overheid ook heel erg naar onszelf moeten kijken.’

Wanneer is uw termijn geslaagd?

‘Ik denk niet dat ik over vier jaar tevreden ben. Daarvoor moet er te veel gebeuren. Het is echt een traject van de lange adem. Maar dat verschillende ministeries nu beter betrokken zijn bij de werkagenda, en het leven van mensen met een zichtbare en onzichtbare beperking ook als hun verantwoordelijkheid voelen, daar is een wereld mee te winnen. We moeten ons ook blijven bedenken dat het niet gaat om het verlenen van een gunst, maar om het erkennen van een mensenrecht.’

Geachte minister van Langdurige Zorg,
Beste mevrouw Sterk,

Ik schrijf u deze brief niet alleen. Mijn moeder helpt me bij het schrijven. Dat is niet erg, zo doen we bijna alles. En eigenlijk gaat het daar precies over.

Ik ben Benjamin. Met autisme. Epilepsie. Een verstandelijke beperking. En ik heb u iets te zeggen.

Van mijn begin weet ik zelf niets meer. Dat is mij verteld. Mijn ouders kregen in een spreekkamer één woord te horen, en stonden even later weer op straat. Stilte. Geen routekaart. Geen Google Maps.

Vanaf die dag moest mijn moeder twee dingen tegelijk. Een kind leren kennen dat de wereld anders ervaart. En een doolhof bedwingen van indicaties, wachtlijsten en loketten. Van de ene dag op de andere werd zij de casemanager van haar eigen zoon. Alle energie ging naar mij, naar mij bereiken, mij laten groeien. Niet naar elkaar. Niet naar mijn zus en broers.

Weet u wat werkte? Een liedje. *Altijd is Kortjakje ziek*. Duizend keer. Zo maakte ik contact. Zij vond die brug zelf, op de tast. Daaruit is Stichting Papageno ontstaan. Mensen noemen dat een mooi verhaal. Mijn moeder noemt het anders. Zij zegt: dat een ouder eerst helemaal alleen een weg naar haar eigen kind moet zoeken, dat is geen succesverhaal. Dat is een aanklacht. Want dertig jaar later staan er nog steeds ouders op diezelfde straat. In diezelfde stilte. Nog steeds zonder kaart.

Inmiddels ben ik volwassen. Ik woon niet meer bij mijn ouders. Maar ik woon wél thuis, in een huis met andere jongeren, met begeleiders die mij kennen.

Kennen. Dat is het belangrijkste woord van deze brief. Niet mijn dossier kennen. Mij kennen. Horen of ik stil ben omdat het goed gaat, of stil omdat er een aanval aankomt. Dat verschil zit in tijd. In honderd momenten waarop iemand mij heeft leren lezen, en ik heb leren vertrouwen. In mensen die blijven.

Er komen te weinig mensen bij. En er vertrekken er te veel. Voor u is dat een getal. Voor mij is dat een gezicht dat er ineens niet meer is. En weer een nieuw iemand die ik moet leren kennen. En zij mij.

Ik heb het goed getroffen. Maar ik hoor hoe het elders gaat. Dat iemand om zeven uur ’s avonds al in bed wordt gelegd, en tot de middag blijft liggen, omdat er niemand was om haar te helpen. Dat het douchen niet doorgaat. En morgen misschien ook niet. Dat maaltijden worden overgeslagen, omdat iemand niet zelf kan eten en er simpelweg geen tijd is. Dat gaat niet meer over kwaliteit van zorg. Dat gaat erover of je er nog mag zijn.

En als de zorg iets niet meer kan, schuift het stilletjes op. Naar familie. Alsof daar nog rek in zit. Om mij heen staan dezelfde mensen als dertig jaar geleden. Ouders. Broers en zussen. Als het goed is, blijven zij een leven lang.

En dat is precies wat ik u wil vragen. Steun die families. Laat hen niet alleen doen.. Zet hulp en ondersteuning zo snel mogelijk in, zodat zij het een leven lang kunnen volhouden. Ik vraag u niet om medeleven. Ik vraag u om een keuze.

Zorg dat de mensen die dit werk doen, het kunnen blijven doen. Geef hen tijd. Geef hen de waardering, en de beloning, die past bij hoe belangrijk dit werk is. Zij maken het verschil tussen een dossier en een leven.

En vraag niet eerst wat ik kost. Vraag eerst wat mijn leven de moeite waard maakt. En organiseer de zorg vanuit dáár.

Kom eens langs. Loop een dag mee. En een nacht. Niet voor de camera. In het echt. Ik zet muziek op. André Hazes. Duizend keer. En blijf dan bij mij zitten. Dan leert u mij kennen. Dat is alles wat ik vraag. Kennen.

Benjamin van Zweden

GEEF MENSEN DE KANS OM TE LATEN ZIEN WAT ZE KUNNEN

Is inclusie voor iedereen het belangrijkste doel? Onderzoeker Aniek van Herwaarden ontdekte tijdens haar promotieonderzoek bij zorgorganisatie Driestroom en de Radboud Universiteit dat een betekenisvol leven verder reikt dan meedoen in de maatschappij. 'We moeten ons niet alleen afvragen of iemand tevreden is, maar ook of iemand iets betekenisvols doet tijdens zijn dag.'

tekst RONELLA Bleijenburg foto Froukje Vernooij

1 Waarom dit onderzoek?

'Zeven jaar geleden kwam er vanuit Driestroom de vraag om onderzoek te doen naar kwaliteit van leven bij mensen met een lichte tot een matige verstandelijke beperking, specifiek gericht op inclusie. Dat was toen een trend in de zorg. Samen met de universiteit gingen we kijken: moet inclusie voor al onze cliënten het belangrijkste doel zijn? Wij kwamen tot de conclusie van niet, want voor sommige mensen brengt dat juist frustratie met zich mee. We kwamen uit op 'eudaimonistisch welbevinden'. Dat gaat niet over tevredenheid of het ontbreken van ongemak, maar over een betekenisvol doel hebben, jezelf kunnen zijn en het beste uit jezelf kunnen halen. Begrippen die toen nog niet zo prominent waren in onderzoek en zorg voor mensen met een beperking. Een paar jaar later kwam de VGN met Visie 2030, waarin een betekenisvol leven centraal kwam te staan. Dat sloot mooi op elkaar aan.'

2 Wat is de conclusie van je onderzoek?

'In mijn eerste studie ben ik verkennend gaan kijken: wat is een gelukkig leven voor jou? Ik sprak elf mensen met een lichte tot matige verstandelijke beperking, wonende bij Driestroom, en hun verwanten en begeleiders. In totaal 71 mensen. Tijdens die gesprekken herkende ik de elementen van eudaimonistisch welbevinden in dagelijkse ervaringen. Iemand die op haar werk cappuccino's maakt, daar complimenten voor krijgt en "chef koffie" wordt genoemd. Zij wordt gewaardeerd en heeft een betekenisvolle rol. Of iemand die iedere week de hond van de buurman uitlaat, omdat hij een dierenvriend is en dit graag doet. Het gaat om gezien en gehoord worden, iets doen wat bij je past en waar je goed in bent.

Tegelijkertijd zagen we ook dat mensen met een verstandelijke beperking tegen drempels aan lopen, vooral dat ze niet geaccepteerd of erkend worden. Zo werd iemand op haar werk gepest, terwijl dat werk juist heel betekenisvol voor haar was. Dat soort schrijnende dingen komt vaak voor, terwijl je aan de andere kant ziet hoe gelukkig iemand wordt als het vormgeven van een betekenisvol leven wél lukt.

Daarnaast is een belangrijke bevinding dat mensen met een verstandelijke beperking hier heel goed over kunnen praten. Soms bestaat de gedachte dat een betekenisvol leven een

te abstract concept voor hen is, terwijl zij dat in kleine, concrete voorbeelden juist heel goed kunnen vertellen.'

3 Wat betekent dit inzicht voor begeleiders?

'Het tweede deel van mijn onderzoek richtte zich op hoe begeleiders hierop kunnen inzetten. Daarvoor koos ik, met Driestroom, voor Active Support: wetenschappelijk een van de best onderbouwde ondersteuningsmodellen voor deze doelgroep. Active Support draait om actief betrokken zijn in betekenisvolle activiteiten. Om bewoners daarin te betrekken, gebruiken begeleiders graduele ondersteuning: zo min mogelijk hulp bieden, en pas opbouwen als blijkt dat iemand het echt nodig heeft. Je geeft dan iemand de kans om iets zelf te proberen en zo succeservaringen op te doen. Begeleiders krijgen met de implementatie van Active Support inzicht in hoeveel zij overnemen van een bewoner. Een klein voorbeeld: een bewoner zet op haar werk altijd de koffie en krijgt daar veel complimenten over, dat is echt haar ding. Tijdens mijn bezoek droeg een begeleider de kopjes voor haar, omdat de begeleider het kopje te heet voor haar vond. Dat gebeurde vanuit goede bedoelingen, maar daarmee kon de bewoner de koffie niet uitserveren, terwijl die interactie de activiteit juist betekenisvol zou maken.

Dat vraagt om een andere kijk op risico's: verantwoord risico nemen. Ons zorgsysteem is vaak te veel gericht op risicovermijding: is iemand tevreden, heeft iemand geen pijn? Maar iemand kan tevreden zijn en een totaal betekenisloos leven hebben. Ik heb mensen gezien die hele dagen op hun kamer zaten, waarbij mijn bezoek bij wijze van spreken de enige activiteit van de week was. Dat is schrijnend, en een betekenisvol leven moet zwaarder meewegen in het vormgeven van goede en verantwoorde zorg, met steun vanuit management en organisatie.'

4 Wat is je meest verrassende inzicht?

'Op locaties waar Active Support was in gevoerd, zag ik dat cliënten meer betrokken waren bij betekenisvolle activiteiten, en begeleiders die planmatiger te werk gingen en mogelijkheden creëerden voor betrokkenheid in activiteiten. Cliënten voelden zich beter op het gebied van zelfbepaling, welbevinden en persoonlijke

ontwikkeling, en deden meer sociale activiteiten.

Wat mij het meest is bijgebleven, komt uit mijn laatste deelstudie, waarin ik keek waarom Active Support op sommige locaties beter landde dan op andere. Daaruit bleek dat de rol van de teamleider en de orthopedagoog cruciaal is. Er waren begeleiders die zich onvoldoende ondersteund voelden: ze werden niet bevraagd op hun werkwijze of niet gecoacht. Op andere locaties gebeurde dat wel, en daar landde de methodiek veel beter. Daarnaast bleek samenwerking binnen het team cruciaal om Active Support goed te implementeren. Ook de inzet van vrijwilligers en studenten bleken effectief, want dat gaf begeleiders meer tijd en ruimte om cliënten goed te ondersteunen.'

5 Wat hoop je dat er verandert?

'Ik hoop dat mijn onderzoek aanzet tot een heroverweging van goede zorg: dat we ons niet alleen richten op de vraag of iemand tevreden is en niet ziek, maar ook of iemand iets betekenisvols doet in zijn dag. Dat laatste verschilt enorm per persoon: bij de een is dat samen met vrienden gamen op je kamer, bij de ander de hond van de buurman uitlaten. Het gaat er om dat het bij jou past.

Active Support heeft de potentie mensen daarin te ondersteunen, maar we zagen in het onderzoek ook dat dit ondersteuningsmodel nog niet overal goed zijn weg vond. Het bewijst wel dat het werkt om bewust te sturen op een betekenisvolle daginvulling. Daarom verken ik nu, bij de Academische Werkplaats Leven met een Verstandelijke Beperking in Tilburg, in een nieuw onderzoek wat er nodig is om zulke ondersteuningsmodellen, zoals ook Triple-C, goed te laten landen in de Nederlandse context en bij mensen met een complexere zorgvraag.'

Aniek van Herwaarden – *A meaningful and engaged life for people with intellectual disabilities: exploring approaches to measurement and promoting well-being through Active Support* – Het onderzoek werd uitgevoerd bij Driestroom in samenwerking met de Radboud Universiteit Nijmegen, onder begeleiding van prof. dr. Robert Didden, dr. Nienke Peters-Scheffer en prof. dr. Vaso Totsika.

Geachte minister-President,
Beste Rob,

Ouders hebben grote invloed op hoe je denken zich vormt. In interviews heb je verteld hoe het werk van je vader en moeder, beiden werkzaam in het onderwijs, je blik op de wereld heeft gevormd.

Dat geldt ook voor mij. Mijn vader was wiskundige en hield zich al bezig met kunstmatige intelligentie toen ik dat nog een saai onderwerp vond. Mijn moeders werk begreep ik als kind beter. Zij was vanaf haar meisjesjaren zuster in Rotterdam, maar werd begin jaren zestig, na het huwelijk met mijn vader, opeens wijkzuster in het dorpje waar ze gingen wonen. Haar baas heette 'zuster Verkade', een naam die rechtstreeks uit een Annie M.G. Schmidt versje leek te komen. Maar zuster Verkade zag al snel dat mijn moeder goed klikte met mensen waar 'gedoe' mee was. Daar werd ze op afgestuurd.

Mijn moeder vertelde over een huis, alleen per bootje te bereiken, waar een stel mensenschuwe broers en zussen samen woonden die nauwelijks konden spreken. De muren waren met krantenpapier bedekt. Ze deed er wat werkjes en checkte hun gezondheid. Ze bouwde langzaam een band met hen op, en timmerde zelfs een tafeltje voor een van de mannen; iets dat ze net had geleerd op een cursus.

Later, toen ze in De Hooge Burgt in Zwammerdam (nu Ipse De Bruggen) werkte, maakte ze mee dat mensen met Down voor het eerst zélf hun boterhammen mochten smeren. Eerst gaf dat gehannes en enorme troep, uiteindelijk bleek dat prima te gaan. De mensen werden er zichtbaar gelukkiger van, zag mijn moeder.

Weer later kwam ze geregeld bij een echtpaar thuis. Wij gingen als kinderen soms mee. Mijn moeder bekeek hun post, omdat ze zelf niet konden lezen en praatte gezellig met hen. Het waren hartelijke mensen die, zoals we dat tegenwoordig noemen, *off-grid* leefden: zonder elektriciteit, dus ook geen rekening die hoefde te worden betaald. Voor ons was de grootste attractie het varkentje dat vrij door de huiskamer liep en waarmee wij mochten knuffelen.

Beste Rob, dit lijkt allemaal iets van het verleden. Maar nog steeds zijn er heel veel Nederlanders waar je door het gedoe en gehannes moet kijken om hen écht te zien. Mensen waarbij er altijd wel iets is, en waar iemands mogelijkheden pas zichtbaar worden wanneer je er echt langdurig in wilt investeren.

Maar waar in mijn moeders begintijd de samenleving nog redelijk overzichtelijk was, is die nog veel ingewikkelder geworden, maar ook minder vrijblijvend. Je moet bankieren, DigiD gebruiken, toeslagen aanvragen, termijnen bewaken, abonnementen opzeggen en je tot anonieme instanties verhouden. Wie dat allemaal kan, merkt nauwelijks hoeveel vaardigheden daarvoor nodig zijn. Wie het niet kan, kan op tientallen plaatsen tegelijk vastlopen.

Ik hoor jou, Rob, en andere politici, vaak spreken over kansen en hoop. Dat zijn mooie ambities, maar ze klinken te vaak als een wat steriel sjabloon. Het zijn begrippen waarbij ook in het overheidsbeleid de grenzen netjes gestuct zijn en de taakverdeling kraakhelder: de woningcorporatie doet het wonen, de zorgverlener de zorg, de gemeente de ondersteuning, de bank het geld.

Maar de werkelijkheid is voor veel Nederlanders vaak veel rommeliger, en voor hen werkt die verdeling niet. Soms moet de woningcorporatie zorg verlenen, de zorgverlener de ongeopende enveloppen van de bank openen, en de wijkagent opmerken dat iemand zijn medicijnen al drie weken niet neemt. Dat past slecht in een protocol. Misschien staat het zelfs nergens in de taakomschrijving. Maar het kan precies dát zijn wat zorg is.

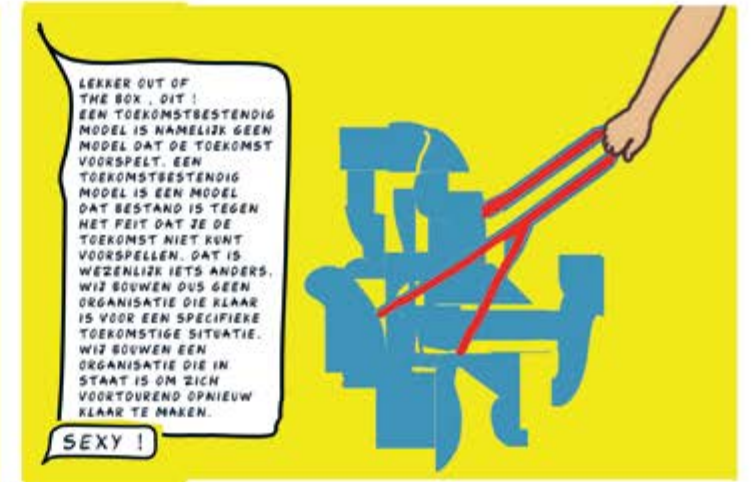
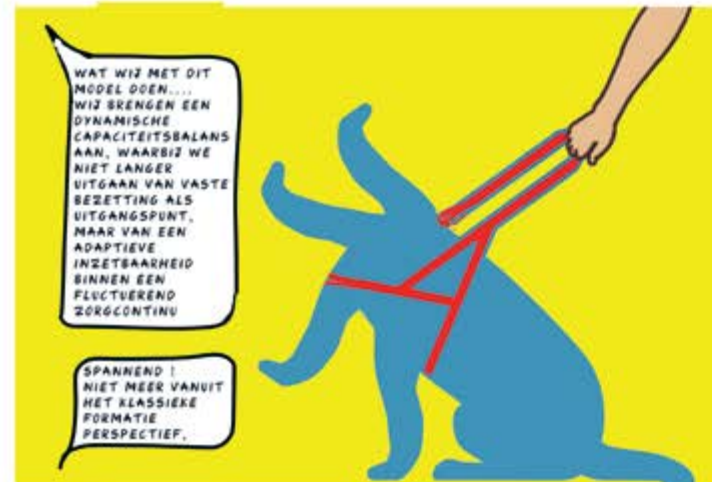
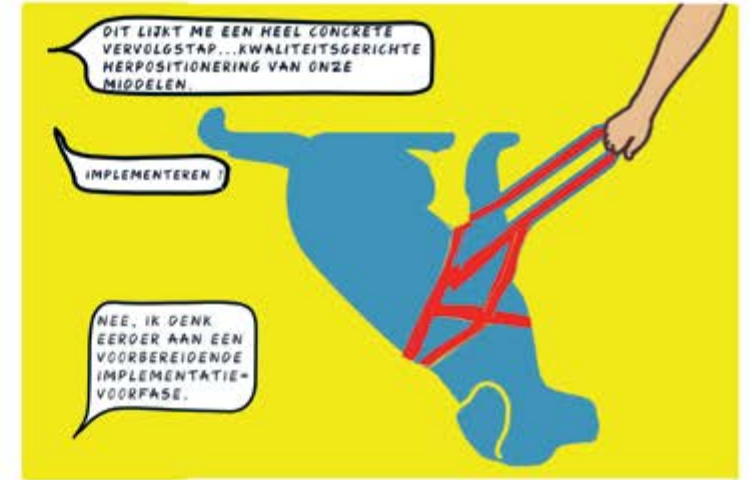
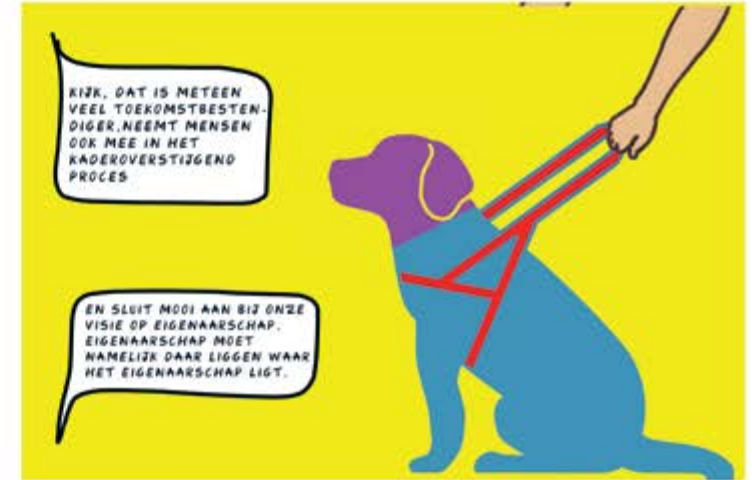
Dát is mijn appèl aan jou, en aan jouw coördinerende taak binnen het kabinet: maak in al die keurige systemen ruimte voor mensen die anders gebakken zijn. In een fatsoenlijke samenleving moet er ruimte zijn voor gedoe en gehannes, en moeten we niet bang zijn juist eropaf te gaan, ook als het niet in je exacte taakomschrijving past. Geef professionals de vrijheid om soms iets te doen wat niet in het vakje past. Accepteer dat nabijheid tijd kost en niet altijd meetbaar resultaat oplevert. Nou ja, 'geluk' misschien.

Boris van der Ham,

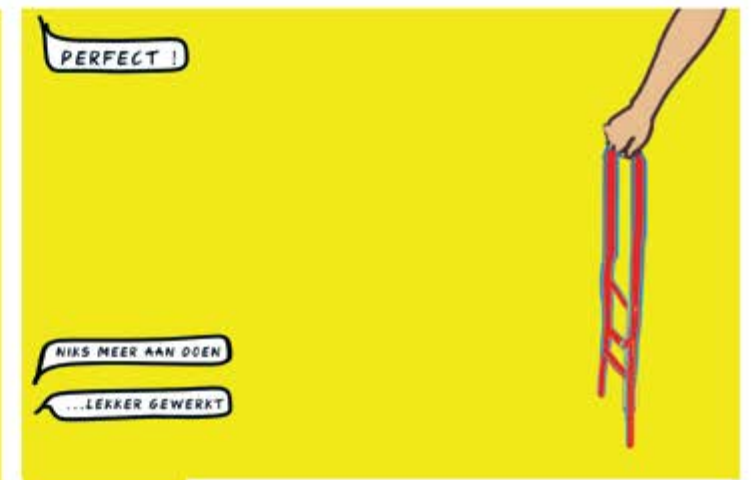
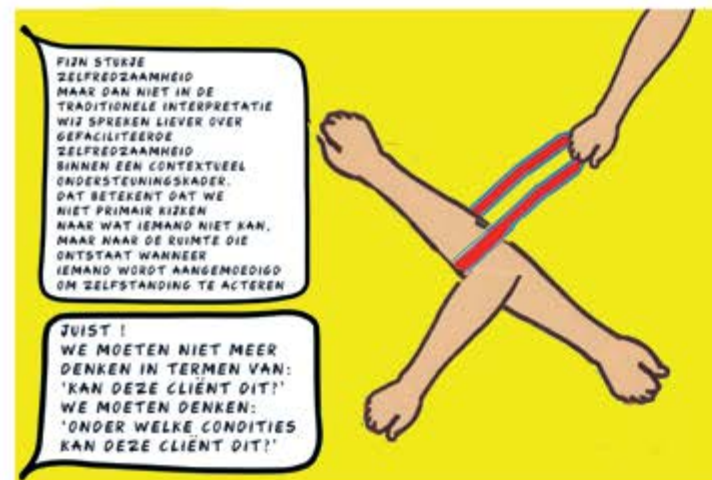
Voorzitter van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland

HET ZORGSYSTEEM HERONTWERPEN, DAN MOETEN WE ONS REALISEREN DAT WE EIGENLIJK TE LANG HEBBEN GEKEKEN NAAR EEN ANTWOORD OP EEN PROBLEEM, TERWIJL WE VEEL MEER MOETEN GAAN KIJKEN NAAR ZORG ALS EEN FACILITEREND ECOSYSTEEM RONDOM DE EIGEN REGIE VAN DE CLIËNT.

S
P
I
N
V
I
S

H
E
R
S
E
N
S
P
I
N
S
E
L

Willen jullie samen *ondernemen* in de zorg?

- ✓ Jullie zijn levenspartners die samen willen wonen en ondernemen.
- ✓ Een van jullie heeft een diploma in de gehandicaptenzorg en ruime ervaring met de doelgroep.
- ✓ Een van jullie heeft ervaring met leidinggeven. Je kijkt ernaar uit om sturing te geven aan een team van circa 5-8 medewerkers.
- ✓ Jullie hebben passie voor de zorg, en willen samen 9 mensen met een verstandelijke beperking een mooi leven bieden.

*Dan is dit
jullie moment!* →

Zien we je bij ons
inspiratiewebinar?

Vrijdag 30 oktober

of woensdag 16 december 2026

Meld je aan!

